

KARELIA-AMMATTIKORKEAKOULU
Liiketalouden koulutus

Arttu Tuovinen

VANGIN OIKEUDET JA NIIDEN RAJOITTAMINEN

Opinnäytetyö
Joulukuu 2019

OPINNÄYTETYÖ
Joulukuu 2019
Liiketalouden koulutus

Tikkarinne 9
80200 JOENSUU
+358 13 260 600 (vaihde)

Tekijä
Arttu Tuovinen

Nimeke
Vangin oikeudet ja niiden rajoittaminen

Tiivistelmä

Opinnäytetyön tavoitteena oli tutkia, mitä oikeuksia vapaudenmenetykseen tuomitulla vangilla on ja kuinka näitä oikeuksia voidaan lakiperusteisesti rajoittaa. Opinnäytetyön keskeisimmät aiheet käsittelevät vangin oikeuksia ennen vankilaan sijoittamista ja vankeusrangaistusta suorittaessa.

Tässä opinnäytetyössä käytettiin tutkimusmenetelmänä lainopillista kirjoituspöytätyöstä. Tällä termillä tarkoitetaan, että tutkimuskysymyksiä sisältöä avataan voimassa olevien lakien, säädösten, lain esitöiden ja oikeuskäytäntöjen avulla. Työssä lähteinä käytetyt verkkojulkaisut ovat virallisia julkaisuja vankeinhoitoon liittyviltä tai muihin yhteiskunnan toimintoihin liittyviltä organisaatioilta.

Suomen perustuslain (731/1999) mukaan jokaisen ihmisarvon loukkaamattomuus sekä yksilön vapaudet ja oikeudet on turvattu valtiosäännöllä. Vankeuden tavoitteena on edistää muun muassa vangin elämänhallintaa ja sopeutumista yhteiskuntaan, jolloin vangin lakiperusteinen oikeuksien rajoittaminen voi olla kaikkien edun mukaista. Vankeuslaissa määritetään yksityiskohtaisesti, mihin rajoitukset perustuvat.

Kieli
suomi

Sivuja 54

Asiasanat
oikeudet, rajoitukset, vankeusrangaistus, vanki

THESIS
December 2019
Degree Programme in Business
Economics

Tikkarinne 9
80200 JOENSUU
FINLAND
+ 358 13 260 600 (switchboard)

Author
Arttu Tuovinen

Title
Prisoner's rights and their restrictions

Abstract

The purpose of this thesis is to study what rights a convicted prisoner has and how those rights can be legally restricted. The main topics of the thesis are around prisoner's rights before and during imprisonment.

This thesis uses the juridical desk study. This term means that the contents of research questions are determined by applicable laws, regulations, preliminary draft laws and case law. The online sources used in this thesis include official publications from organizations related to prison or other public authorities.

The Constitution of Finland (731/1999) guarantees the inviolability of human dignity and the freedom and rights of the individual. Imprisonment aims to promote prisoner's life management and social reintegration among other things, whereby the legal restrictions of the prisoner's rights may be for the common good. The Imprisonment Act defines in detail what the restrictions are based on.

Language
Finnish

Pages 54

Keywords

rights, restrictions, imprisonment, prisoner

Sisältö

1	Johdanto	5
1.1	Tausta	5
1.2	Tutkimustehtävä	8
2	Täytäntöönpano	9
2.1	Täytäntöönpanon aloittaminen	10
2.1.1	Täytäntöönpanon lykkäys	11
2.1.2	Matkakustannusten korvaus	12
2.2	Vankilaan sijoittaminen	12
2.3	Sijoittaminen vankilan osastoilla	15
2.4	Siirrot vankiloiden välillä	17
3	Olosuhteet vankilassa	20
3.1	Asuintilat	20
3.2	Vaatetus	23
3.3	Toiminnot	24
3.3.1	Työ ja koulutus	25
3.3.2	Vapautus osallistumisvelvollisuudesta	27
3.4	Omaisuus	28
3.5	Tulot	30
3.6	Sosiaali- ja terveydenhuolto	31
3.7	Etuudet	33
3.8	Vapaa-aika	35
3.9	Muutoksenhaku	38
4	Yhteydet vankilan ulkopuolelle	38
4.1	Kirjeenvaihto	38
4.2	Puhelut	41
4.3	Sähköinen viestintä	41
4.4	Tapaamiset	42
4.5	Poistumislupa	44
5	Järjestyksen ylläpitäminen	45
5.1	Tarkastaminen	46
5.2	Turvaamistoimenpiteet	47
6	Pohdinta	48
6.1	Toteutus, menetelmä ja luotettavuus	49
6.2	Ammatillinen kasvu ja jatkotutkimusmahdollisuudet	50
	Lähteet	52

1 Johdanto

1.1 Tausta

Ennen kun voidaan tutkia vangin oikeuksia, tulee ensin selvittää, mitä tarkoittavat vankeus ja vanki sekä mikä vankeuden tavoitteena on. Vankeuslain (767/2005) 1:3.1 §:n mukaan vankeudella tarkoitetaan vapauden menetystä tai sen rajoittamista. Vankeus ei saa aiheuttaa vangin oikeuksiin eikä olosuhteisiin muita rajoituksia kuin niitä, joista säädetään lailla tai jotka välttämättä seuraavat itse rangaistuksesta. Lain 1:3.2 §:n mukaan vankeuden täytäntöönpanon tulee olla turvallista yhteiskunnalle, henkilökunnalle ja vangeille. Täytäntöönpanosta vastaavien viranomaisten on huolehdittava, ettei vangin henkilökohtaiseen koskemattomuuteen puututa oikeudettomasti vankeuden aikana. Vankilan olot on järjestettävä vastaamaan yhteiskunnassa vallitsevia elinoloja, mikäli se on mahdollista. Saman lain 1:3.3 §:ssä säädetään, että vangille tulee tarjota mahdollisuuksia ylläpitää toimintakykyään ja terveyttään sekä vankeudesta aiheutuvia haittoja on pyrittävä ehkäisemään.

Vankeuslain 1:2 §:n mukaan vankeuden täytäntöönpanon tavoitteena on lisätä vangin valmiuksia rikoksettomaan elämäntapaan edistämällä vangin elämänhallintaa ja sijoittumista yhteiskuntaan sekä estää rikosten tekeminen rangaistusajana. Vangille luodaan henkilökohtainen rangaistusajan suunnitelma, jolla lisätään täytäntöönpanon johdonmukaisuutta ja ennustettavuutta. Rangaistusajan suunnitelma helpottaa vangin tietojen siirtämistä vapauteen tai laitoksesta toiseen. Lisäksi henkilökohtainen rangaistusajan suunnitelma helpottaa viranomaisten ja yhteistyötahojen välistä yhteistyötä. (HE 263/2004, 111–112.) Suunnitelmassa vangille yksilöidään hänelle sopiva työ, koulutus tai muu toiminta, jolla tuetaan vangin elämänhallintaa ja yhteiskuntaan sijoittumista (HE 263/2004, 134).

Vankeuslain 1:3.1 §:ssä kielletään niin kutsuttu laitosvalta. Vangille ei saa asettaa rajoituksia pelkästään laitosturvallisuuden perusteella. (Hartoneva, Mohell, Pajuoja & Vartia 2015, 104–105.) Rangaistusaikana tehtävien rikosten estä-

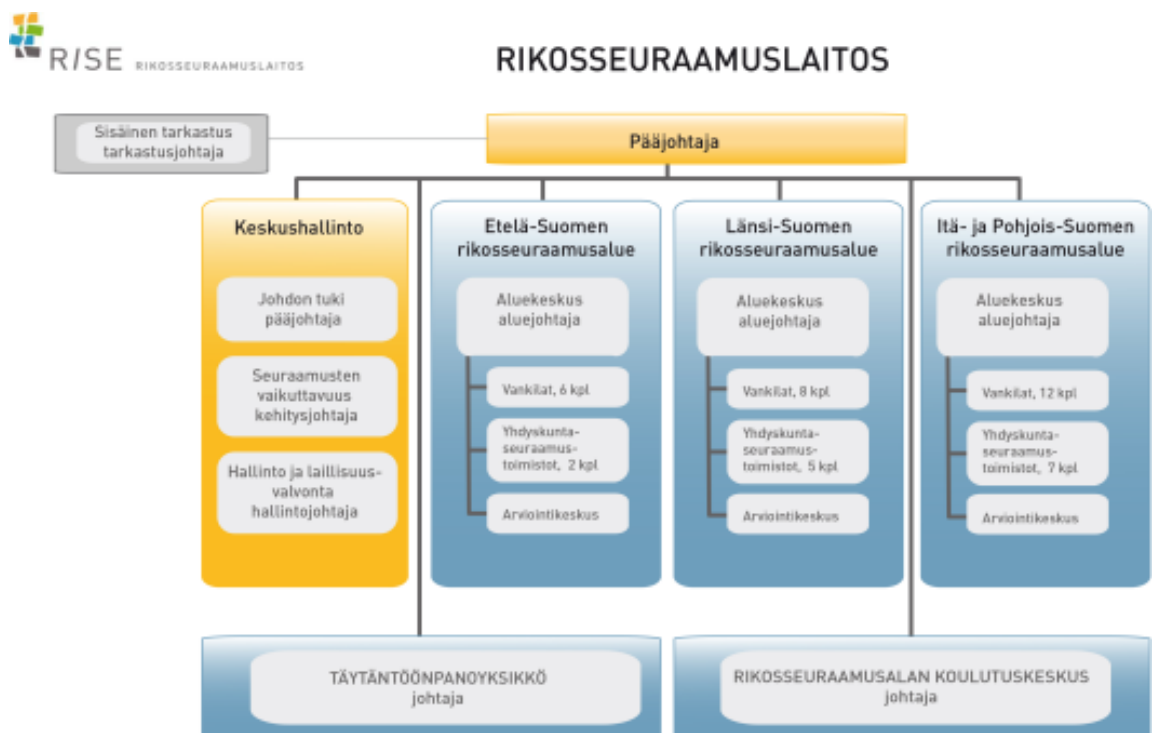
miseksi vangin olosuhteita voidaan lakeihin perustuen rajoittaa laitosturvallisuuden ja järjestyksen takaamiseksi. Tällaisena rajoituksena voidaan suorittaa esimerkiksi liikkumisvapauden rajoitus, mikäli rajoitus suoritetaan rangaistuksen seurauksena. (HE 263/2004, 135.)

Suomessa vankilajeja on pääsääntöisesti kolme, joita ovat vankeusvanki, sakkovanki ja tutkintavanki. Vankeusvankiin ja sakkovankiin sovelletaan vankeuslakia. Sakon muuntorangaistuksessa sovelletaan sakon täytäntöönpanosta annettua lakia (672/2002). Tutkintavankiin sovelletaan tutkintavankeuslakia (768/2005). Vankeusvangilla tarkoitetaan henkilöä, joka suorittaa ehdotonta vankeusrangaistusta, ehdollista vankeusrangaistusta tai jäännösrangaistusta. Tutkintavangilla tarkoitetaan henkilöä, joka on pakkokeinolain 2:1.2 §:n mukaan vangittu rikoksesta epäiltynä. Sakkovangilla tarkoitetaan henkilöä, joka suorittaa sakon muuntorangaistusta. (Rikosseuraamuslaitos 2012, 6.)

Vangittu voi olla myös samanaikaisesti tutkintavanki ja vankeusvanki, jos esimerkiksi tutkintavanki suorittaa samanaikaisesti sakon muuntorangaistusta tai vankeusrangaistusta. Tällöin kyseiseen vankiin sovelletaan pääsääntöisesti vankeuslakia. (Myhrberg 2007, 155.)

Vankeuden täytäntöönpanosta vastaa vankeuslain 1:4 §:n mukaan Rikosseuraamuslaitos. Rikosseuraamuslaitoksesta annetun lain (953/2009) 1 §:n mukaan Rikosseuraamuslaitos toimii oikeusministeriön alaisuudessa. Saman lain 4.3 §:n mukaan laitoksen toimintaa varten maa jakautuu alueisiin. Alueilla on yksiköitä, jotka koostuvat vankiloista, yhdyskuntaseuraamustoimistoista ja muista rangaistusten täytäntöönpanosta ja tutkintavankeuden toimeenpanosta vastaavista yksiköistä. Alueilla voi olla myös arviointikeskus ja alueen yhteisistä tehtävistä vastaavia yksiköitä. Suomessa nämä alueet jakaantuvat kolmeen rikosseuraamusalueeseen, joita ovat Itä- ja Pohjois-Suomen rikosseuraamusalue IPRA, Länsi-Suomen rikosseuraamusalue LSRA ja Etelä-Suomen rikosseuraamusalue ESRA (Rikosseuraamuslaitos 2019b). Rikosseuraamuslaitoksen organisaatio on havainnollistettu kuvassa 1.

Vankeuslain 1.4 §:n mukaan terveydenhuollon järjestämisestä vastaa Vankiterveydenhuollon yksiköstä annetussa laissa (1635/2015) tarkoitettu Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen alainen Vankiterveydenhuollon yksikkö. Kyseinen yksikkö hoitaa psykiatrisen erikoissairaanhoidon palvelut, suun terveydenhuollon palvelut ja perusterveydenhuollon palvelut itse. Vaativat erikoissairaanhoidon palvelut sekä päivystyspalvelut ostetaan ulkoiselta toimijalta. (Rikosseuraamuslaitos 2019c.) Vankiterveydenhuollon periaatteena on tarjota vangeille mahdollisuus edistää terveyttään ja ehkäistä sairauksia. Potilaan asemasta ja oikeuksista annetun lain (785/1992) mukaan kyseiset oikeudet koskevat myös vapautensa menettäneitä. (Rikosseuraamuslaitos 2002, 5.)

Kuva 1. Rikosseuraamuslaitoksen organisaatiokaavio (Rikosseuraamuslaitos 2019b).

Rikosseuraamuslaitoksesta annetun lain 5 §:n mukaan rikosseuraamuslaitosta johtaa pääjohtaja, joka vahvistaa laitoksen työjärjestyksen ja ratkaisee koko laitosta koskevat asiat, jollei niitä ole säädetty tai työjärjestyksessä määrätty muun virkamiehen ratkaistaviksi. Saman lain 6 §:n mukaan jokaista rikosseuraamusaluetta johtaa aluejohtaja, joka vastaa täytäntöönpanon toimivuudesta alueella sekä alueen voimavaroista, toiminnasta ja niiden kehittämisestä. Aluejohtaja

vahvistaa alueen työjärjestyksen ja ratkaisee muut aluetta koskevat asiat, jollei niitä ole säädetty tai työjärjestyksessä määrätty muun virkamiehen ratkaistaviksi. Saman lain 7 §:n mukaan jokaista yksikköä johtaa yksikön päällikkö, joka ratkaisee yksikköä koskevat asiat, jollei niitä ole säädetty tai työjärjestyksessä määrätty muun virkamiehen ratkaistaviksi.

1.2 Tutkimustehtävä

Idean opinnäytetyöni aiheeseen sain oikeustradenomin opintojen aikana tapahtuvan työharjoittelun aikana. Suoritin työharjoitteluni Pyhäselän vankilan virastosihteerinä, jossa perehdyin vangin oikeuksiin työtehtävieni kautta. Ennen kyseistä virkaa en ollut tietoinen kaikista vangin oikeuksista, sillä niitä ei käydä esimerkiksi opintojeni aikana yksityiskohtaisesti läpi. Aihe on yhteiskunnallisesti merkittävä, sillä vaikka vankimäärä on 2000-luvun puolivälistä lähtien laskenut, oli vankeja vielä vuonna 2018 päivittäin keskimäärin 2910 (Rikosseuraamuslaitos 2019a).

Opinnäytetyön varsinaiset tutkimuskysymykset ovat: mitä oikeuksia vankeusrangaistukseen tuomitulla on sekä miten ja millä perusteella kyseisiä oikeuksia voidaan rajoittaa. Työssä käydään läpi, mitä oikeudet sisältävät ja mihin oikeuksiin kohdistuvat rajoitukset perustuvat. Työn runkona on käytetty vankeuslakia, jota on pohjustettu Suomen perustuslailla sekä muilla laeilla, säännöksillä ja lain esitöillä. Työssä tarkastellaan pääsääntöisesti vankeusrangaistukseen tuomitun oikeuksia. Tutkintavankeus ei ole itsessään vankeusrangaistus, vaan pakkokeinonlain (806/2011) mukainen rikosprosessuaalinen pakkokeino, jota voidaan käyttää rikosprosessin ja rangaistuksen täytäntöönpanon turvaamiseen (HE 263/2004, 55).

Opinnäytetyön tutkimusmenetelmänä on käytetty lainopillista kirjoituspöytätyöstä, eli lainoppia. Lainopilla tarkoitetaan oikeusdogmatiikkaa, joka perustuu

voimassa olevien oikeuslähteiden¹ varaan. Lainoppi pyrkii siis selvittämään, miten voimassa olevan oikeuden mukaan toimitaan sekä systematisoimaan tutkimuskohdetta. Systematisoinnilla tarkoitetaan pyrkimystä luoda ja kehittää oikeudellista käsitejärjestelmää, jolla oikeutta tulkitaan. (Husa, Mutanen & Pohjolainen 2008, 19–20.)

2 Täytäntöönpano

Vankeuslaki ja tutkintavankeuslaki on uudistettu kokonaan vuodesta 2006 lähtien. Uudistusten tarkoitus oli koota vanhentuneiden lakien, asetusten ja määräysten säännökset yhtenäisiksi laeiksi sekä parantaa lakiteknistä selkeyttä. Uudistusten myötä vankeus- ja tutkintavankeuslaissa säädetään täsmällisesti vapauden menettäneiden oikeuksista, velvollisuuksista ja perusoikeuksien rajoituksista. (Hartoneva ym. 2015, 9.)

Perustuslain 6 §:n mukaan ihmiset ovat yhdenvertaisia lain edessä. Samanlainen säädös löytyy vankeuslain 1:5 §:stä, jossa todetaan, että myös vankeja on kohdeltava oikeudenmukaisesti ja heidän ihmisarvoaan kunnioittaen. Saman pykälän toisessa momentissa säädetään muun muassa, että vankeja ei saa ilman hyväksyttävää syytä asettaa keskenään eri asemaan rodun, kansallisen tai etnisen alkuperän, sukupuolen, terveydentilan, uskonnon taikka muun henkilöön liittyvän syyn perusteella.

Vankeuslain 1:6 §:än on kirjattu, että rikosseuraamuslaitoksen virkamiehen on toimittava asiallisesti ja puolueettomasti sekä sovinnollisuutta edistäen. Virkamies ei saa puuttua enempää kenenkään oikeuksiin ja aiheuttaa suurempaa haittaa kuin on välttämätöntä ja puolustettavaa tehtävän suorittamiseksi.

¹ Oikeuslähteillä tarkoitetaan lähteitä, jotka sisältävät tietoa oikeuden sisällöstä. Oikeusdogmatiikan näkökulmasta lait ja muut säädökset ovat tärkein oikeuslähde. (Husa, Mutanen & Pohjolainen 2008, 31–32.)

Tämä tarkoittaa esimerkiksi sitä, että vangin postien tarkastaminen, lukeminen tai puheluiden kuunteleminen ei saa kestää pidempään kuin on välttämätöntä (HE 263/2004, 179).

2.1 Täytäntöönpanon aloittaminen

Vankeuslain 1:7 §:n säädetään muun muassa, että vankia on kuultava asumista, vankilaan ja toimintaan sijoittamista ja kurinpitoa koskevaa päätöstä tehdessä. Tämä on kirjattu myös hallintolain (434/2003) 34 §:än, jonka mukaan asianosaiselle on ennen asian ratkaisemista varattava tilaisuus lausua mielipiteensä asiasta sekä antaa selityksensä vaatimuksista ja selvityksistä, jotka saattavat vaikuttaa asian ratkaisuun.

Vankeusrangaistus tulee panna täytäntöön vankeuslain 2:1.1 §:n mukaisesti ilman aiheetonta viivytystä. Saman lain 2:1.2 §:n mukaan rikosseuraamuslaitos määrää tuomitulle ilmoittautumisajankohdan ja vankilan, johon tuomitun on ilmoitauduttava. Samalla säädetään, että tuomitulla on oikeus ilmaista mielipiteensä ja mahdollisuus vaikuttaa ilmoittautumisajankohtaan, sijoitusvankilaan ja rangaistusajan suunnitelmaan liittyviin päätöksiin.

Samoin lain 2:1.4 §:ssä mainitaan, että oikeusministeriön asetuksella voidaan rangaistuksen asianmukaisen täytäntöönpanon turvaamiseksi ja vankiluvun taannoittamiseksi säätää, etteivät vankilat ota tietyinä ajanjaksona vastaan tuomittuja, joilla on suoritettavanaan enintään kuuden kuukauden vankeusrangaistus tai sakon muuntorangaistus. Tuomion täytäntöönpano ei kuitenkaan saa siirtyä yli kahdeksaa kuukautta tuomion täytäntöönpanokelpoiseksi julistamisesta alkaen. Vankeuslain 2:2 §:n mukaan vangitun suostumuksella vankeusrangaistuksen täytäntöönpano voidaan käräjäoikeuden tai hovioikeuden ensimmäisenä asteenä antaman tuomion perusteella aloittaa ennen tuomion lainvoimaisuutta.

2.1.1 Täytäntöönpanon lykkäys

Vankeuslain 2:3.1 §:n mukaan tuomitulla on oikeus terveydellisiin syihin vedoten saada lykkäystä vankeusrangaistuksen täytäntöönpanon aloittamiseen, mikäli tuomitun vaikean vamman tai vakavan sairauden hoito vaarantuisi vankilaan toimittamisesta. Täytäntöönpanoa voidaan lykätä, kunnes tuomitun terveydentilasta aiheutuvia esteitä ei enää ole. Säännöksessä tarkoitettuja vakavia sairauksia ei nimetä erikseen, mutta tällaisia sairauksia voi olla esimerkiksi somaattiset sairaudet, mielisairaudet ja päihdesairaudet (Hartoneva ym. 2015, 119). Saman lain 2:3.2 §:n mukaan vankilassa tai vankeinhoitoviranomaisten päätöksellä vankilan ulkopuolella hoidettavana olevan tuomitun täytäntöönpano voidaan panna täytäntöön ajallaan. Lain 2:3.3 §:ssä säädetään, että raskaana olevan tuomitun täytäntöönpanon aloitusta voidaan tuomitun suostumuksella lykätä, kunnes tuomittu on toipunut synnytyksestä.

Täytäntöönpanolle on mahdollista saada lykkäystä myös muista kuin terveydellisistä syistä. Vankeuslain 2:4.1 §:n mukaan tuomitulle voidaan hakemuksesta tai hänen suostumuksellaan myöntää lykkäystä, jos lykkäyksellä voidaan olenaisesti vähentää täytäntöönpanon aiheuttamia menetyksiä tai vaikeuksia tuomitulle, hänen lähiomaiselleen tai muulle läheiselle taikka tuomitun työnantajalle tai muulle taholle, jolle tuomitun työsuoritus on erityisen tarpeellinen. Esimerkiksi keskeneräiset opinnot, erilaiset taloudelliset, inhimilliset tai sosiaaliset syyt ovat mahdollisia perusteita lykkäykselle (HE 263/2004, 19). Saman lain toisessa momentissa säädetään, että tällaisessa tapauksessa lykkäystä voidaan myöntää enintään kuusi kuukautta.

Vankeuslain 2:5.4 §:n mukaan lykkäystä ei saa myöntää, jos tuomittu on asian vuoksi vangittuna tai määrätty muun asian vuoksi vangittavaksi, on jo aloittanut rangaistuksen suorittamisen tai on perusteltua syytä olettaa, että tuomittu pakoo täytäntöönpanoa tai jatkaa rikollista toimintaa. Saman lain 2:6 §:n mukaan jo myönnetty lykkäys on mahdollista peruuttaa, jos lykkäyksen edellytyksiä ei ole enää olemassa tai ilmenee vaara, että tuomittu tulee pakoilemaan täytäntöönpanoa tai jatkamaan rikollista toimintaa.

2.1.2 Matkakustannusten korvaus

Vangitulla on oikeus saada korvaus vankeuden täytäntöönpanosta aiheutuvista matkakuluista. Vankeuslain 4:3.1 §:ssä säädetään, että vankilaan saapuvan ja sieltä vapautuvan vangin matkakustannukset Suomen alueella maksetaan valtion varoista sekä tuomitun kuulemisesta Rikosseuraamuslaitoksen yksikössä aiheutuneet matkakustannukset korvataan. Samalla säädetään, että matkakustannuksissa ei oteta huomioon, millä tavoin vangittu on kulkenut, vaan kustannukset korvataan aina halvimman julkisen kulkuneuvon käytöstä aiheutuneiden kulujen mukaan.

Valtioneuvoston vankeudesta antaman asetuksen (548/2015, myöhemmin vankeusasetus) 8 §:n mukaan kuulemisesta ja vankilaan saapumisesta aiheutuvien matkakustannusten korvaus suoritetaan antamalla tai postittamalla tuomitulle matkalippu tai maksamalla kustannukset tuomitun ilmoittamalle pankkitilille, maksuosoituksena tai jollain muulla vastaavalla tavalla.

Saman lain 4:3.2 §:n mukaan myös muut kuin edellä mainitut matkakustannukset voidaan korvata, jos matkan syy tai vangin varattomuus huomioon ottaen on perusteltua. Tällaisia perusteltuja matkoja ovat esimerkiksi mahdolliset laitossiirrot tai vankilan ulkopuoliseen toimintaan osallistuminen, mikäli vangittu matkustaa ilman Rikosseuraamuslaitoksen määräämää saattajaa eikä vangitulle ole myönnetty poistumislupaa (HE 263/2004, 147). Lain 4:3.3 §:n mukaan vangille määrätyn saattajan matkakulut voidaan korvata valtion varoista. Saattajalla tässä tapauksessa tarkoitetaan muuta kuin Vankeinhoitolaitoksen henkilökuntaa. Saattaja määrätään esimerkiksi silloin, kun on kyse vammaisen vangin saatosta (HE 263/2004, 147).

2.2 Vankilaan sijoittaminen

Vankeusasetuksen 6.1 §:n mukaan Rikosseuraamuslaitos lähettää tuomitulle kirjallisen kehotuksen ottaa yhteyttä Rikosseuraamuslaitoksen yksikköön määrättyinä ajankohtana kuulemista varten, mikäli tuomitun asuin- tai oleskelupaikka

on tiedossa. Saman asetuksen toisen momentin mukaan kuuleminen voidaan suorittaa muun muassa henkilökohtaisesti Rikosseuraamuslaitoksen yksikössä, kirjeitse, puhelimitse tai videoyhteyden välityksellä. Saman asetuksen 7.3 §:n mukaan tuomitulle voidaan laatia rangaistusajan suunnitelma sekä tehdä päätös ilmoittautumisajankohdasta ja sijoitusvankilasta, jos tuomittua ei tavoiteta tai kuuleminen ei tapahdu määrättynä ajankohtana.

Vankeuslain 4:1.1 §:n mukaan vankilat ovat suljettuja vankiloita tai avolaitoksia. Vankilat voivat myös olla valvonnaltaan erilaisia, esimerkiksi suljettujen vankiloiden rakenteet, tilat ja valvonnan taso voivat poiketa toisistaan (HE 263/2004, 147). Saman lain 4:1.2 §:ssä säädetään, että avolaitoksessa vangit voivat oleskella ja liikkua vankilan alueella, työpaikalla tai toimintapisteessä ilman välitöntä valvontaa. Samalla tarkennetaan, että tällöin valvontaa voidaan suorittaa vangin haltuun annettavilla taikka vangin ylle nilkkaan, vyötärölle tai ranteeseen kiinnitettävillä tai vankilan tiloihin asennettavilla teknisillä välineillä tai näiden yhdistelmällä.

Vangilla on oikeus vankeuslain 4:8.1 §:n nojalla esittää oma toivomuksensa vankilasta, johon hän sijoittuu. Vankia vankilaan sijoittaessa tulee ottaa huomioon muun muassa vangin kotipaikka, yhteyksien säilyminen lähiomaisiin tai muihin läheisiin, ikä, sukupuoli ja terveydentila. Vankia sijoittaessa kiinnitetään myös huomiota vangin aikaisempaan rikollisuuteen ja rangaistuskertaisuuteen. Vankia ei saa sijoittaa suljetumpaan vankilaan tai vankilan osastoon kuin mitä vankilan järjestys ja turvallisuus sekä vankilassa pitämisen varmuus edellyttävät. Saman lain 4:8.2 §:n mukaan alle 18-vuotias on sijoitettavan sellaiseen vankilaan, että hänet voidaan pitää erillään aikuisista, jollei hänen etunsa muuta vaadi.

Lain 4:2.2 §:n mukaan vangilla on oikeus ilmoittaa lähiomaiselleen tai muulle läheiselleen vankilaan ottamisesta.² Vankeuslain 4:8.1 §:ssä vankia sijoittaessa on myös otettava huomioon vangin mahdollisuus hoitaa vankeuden täytäntöön-

² Vankeuslain 5 a §:n mukaan lähiomaisella tarkoitetaan vangin aviopuolisoa ja sisaruksia sekä suoraan ylenevässä ja alenevassa polvessa olevia sukulaisia. Muulla läheisellä tarkoitetaan vangin avopuolisoa tai muuta henkilöä, jonka kanssa vanki on asunut ennen vankilaan tuloa.

panoon liittyviä asioita omalla kielellään. Perustuslain 17.1 §:ssä säädetään, että Suomen kansalliskieliä ovat suomi ja ruotsi. Saman lain 17.2 §:n mukaan jokaisella on oikeus käyttää viranomaisessa asiassaan omaa kieltään.

Tuomittu voidaan vankeuslain 4:9 §:n myötä sijoittaa suoraan vapaudesta avolaitokseen, jos suoritettavana on yhdessä tai erikseen sakon muuntorangaistus ja enintään kahden vuoden vankeusrangaistus. Edellytyksenä avolaitokseen sijoittumisessa on, että vanki sitoutuu päihteettömyyteen ja tähän liittyvään valvontaan. Vankeuslain 16:7.1 §:n mukaan päihteettömyyden valvontaa suoritetaan ottamalla vangilta virtsa- tai sylkinäyte taikka suorittamalla vangille puhalluskoe. Saman lain neljännen momentin mukaan vangitulla on oikeus kieltäytyä antamasta virtsa- tai sylkinäyte tai suorittamasta puhalluskoetta. Tällöin kuitenkin voidaan määrätä otettavaksi verinäyte. Saman lain 16:7.2 §:n mukaan näytteen ottamista ei edellytetä, jos päihtymistila on ulkonaisista merkeistä päätellen ilmeinen. Vanki voi halutessaan kuitenkin vaatia näytteenottoa tai puhalluskoetta. Vankeuslain 4:9 §:n mukaan avolaitokseen pääsy voidaan evätä, jos on perusteltua syytä epäillä esimerkiksi, että vangittu ei tule noudattamaan avolaitoksen järjestystä, jatkaa rikollista toimintaa tai tulee poistumaan avolaitoksesta luvatta.

Vankeuslain 4:10 §:n mukaan vangitun lapsi on mahdollista sijoittaa vankilaan. Lastensuojelulain (417/2007) 13 a §:n mukaan päätöksen lapsen sijoittamisesta vankeusrangaistustaan suorittavan tai tutkintavankeudessa olevan vanhempansa luo vankilan perheosastolle tekee sosiaalityöntekijä. Saman lain 37.3 §:ssä säädetään, että alle kaksivuotias lapsi voidaan sijoittaa perheosastolle avohuollon tukitoimena. Samalla tarkennetaan, että lapsen sijoitus voi tarvittaessa jatkua kolmevuotiaaksi asti, jos lapsen etu sitä välttämättä vaatii.

Sijoittamista koskevan päätöksen tulee pohjautua lapsen etuun (HE 252/2006, 121). Päätöstä tehdessä otetaan huomioon muun muassa kodin ja vankilan olosuhteet sekä lapsen ja vanhemman vointi (Hartoneva ym. 2015, 144).

Vankilaan saapuvaa vankia on vankeuslain 4:4.1 §:n mukaan viipymättä tiedotettava vankilan oloista sekä vankien velvollisuuksista ja oikeuksista. Kyseiset

tietojen on oltava saatavilla yleisimmin käytetyillä kielillä vankien tarpeiden mukaan. Lain 4:4.3 §:n mukaisesti vankien saatavilla on oltava kokoelma vankeja koskevista laeista, asetuksista ja muista säännöksistä. Saman lain 4:4.2 §:ssä säädetään, että ulkomaiselle vangille on mahdollisuuksien mukaan tarjottava tulkitsemisapua. Tulkitsemis- ja käännösapua on annettava myös viittomakieltä käyttävälle tai vammaisuuden vuoksi tulkitsemisapua tarvitsevalle vangille. Ulkomaiselle vangille on tiedotettava hänen oikeudestaan konsulisuhteita koskevan Wienin yleissopimuksen (SopS 50/1980) 36 artiklan mukaisesti olla yhteydessä kotimaatansa edustavaan diplomaattiseen edustustoon tai konsuliedustustoon. Mikäli vanki haluaa käyttää tätä oikeutta, tulee vankilan ilmoittaa edustustolle vangin ottamisesta laitokseen. (HE 263/2004, 147.) Vankeuslain 13:15.2 §:n mukaan vangin lähetykset edellä mainittuihin edustustoihin on toimitettava viipymättä.

2.3 Sijoittaminen vankilan osastoilla

Vankeuslain 5:1 §:n mukaan vankilassa voi olla valvonnan asteeltaan ja toiminnoiltaan erilaisia osastoja. Saman lain 5:1.2 §:n mukaan sijoittamisessa on otettava huomioon rangaistusajan suunnitelma, vangin yksilölliset ominaisuudet, ikä, vangin mahdollisuudet täyttää osallistumisvelvollisuutensa sekä vankilan järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitäminen, vangin tai muun henkilön turvallisuus ja rikollisen toiminnan estäminen. Lain 5:1.3 §:ssä säädetään, että miehet ja naiset on pidettävä eri asunto-osastoissa. Normaaliusperiaatteen³ mukaan mies- ja naisvangit tulisi asuttaa samoilla osastoilla. Naisvangit kuitenkin muodostavat merkittävän vähemmistön vangeista, jolloin riskinä on heidän joutumisensa hyväksikäytön tai painostuksen kohteeksi. (HE 263/2004, 92).

³ Normaaliusperiaatteella tarkoitetaan vankeuslain 1:3.2 §:ssä säädettyä kohtaa, jonka mukaan vankilan olot on järjestettävä niin pitkälle kuin mahdollista vastaamaan yhteiskunnassa vallitsevia eolinoloja. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että vangittu on tuomiosta huolimatta oikeutettu yhteiskunnan normaaleihin etuuksiin ja palveluihin (Kriminaalihuollon tukisäätiö, 2018).

Naisvankien sijoittamisella eriosastolle turvataan vankeuslain 1:3.2 §:n mukainen oikeus suorittaa vankeusrangaistus turvallisesti. Ennen vankeuslain uudistusta lakiin oli kirjattu, että nais- ja miesvangit tulisi mahdollisuuksien mukaan sijoittaa eri vankiloihin. Tätä säännöstä ei ole nykyisessä vankeus- tai tutkinta-vankeuslaissa. (Hartoneva ym. 2015, 146.)

Vankiloissa vankien välinen väkivalta jää usein virallisten tilastojen ulkopuolelle (HE 263/2004, 101). Perustuslain 7 § takaa jokaiselle oikeuden elämään sekä henkilökohtaiseen vapauteen, koskemattomuuteen ja turvallisuuteen. Saman lain 22 §:n mukaan julkisen vallan on turvattava perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutuminen. Vangilla on vankeuslain 5:3.1 §:n mukaan oikeus asua osittain tai kokonaan erillään muista vangeista, mikäli hänellä perusteltu syy uskoa henkilökohtaisen turvallisuutensa olevan uhattuna. Omasta pyynnöstä erilleen pidettäväksi haluavan oikeuksia ei saa lain 5:3.2 §:n mukaan rajoittaa enempää, kuin erillään asumisesta itsessään välttämättä aiheutuu. Samalla säädetään, että edellytykset eristykselle käsitellään neljän kuukauden väliajoin.

Vankeuslain 5:4 §:n mukaan vangilla on oikeus siirtyä asumaan sopimusosastolle, jossa vanki sitoutuu päihteettömyyteen, päihteettömyyden valvontaan sekä toimintaan, jota osastolla järjestetään. Sopimusosastolla tarkoituksena on suorittaa päihdehuollon kuntoutusta tai osallistua päihteidenkäytön vähentämiseen liittyviin toimintaohjelmiin, mutta järjestetyt toiminnot voivat sisältää muitakin. Lain 16:7.3 §:n mukaan päihteettömyyden valvonta voidaan tällaisessa tapauksessa suorittaa pistokokeina. (HE 263/2004, 153.)

Vangin oikeutta asua tavallisella asuinosaastolla voidaan rajoittaa. Vankeuslain 5:6.1 §:n nojalla vanki voidaan vasten tahtoaan sijoittaa varmuusosastolle, jos vangin epäillään syyllistyneen tekijänä tai osallisena huumausainerikokseen, törkeään huumausainerikokseen, huumausainerikoksen edistämiseen tai muihin rikokseen, josta säädetty ankaran rangaistus olisi vähintään 4 vuotta vankeutta.

Edellytykset varmuusosastolle sijoittamiseen täytyvät myös, jos on perusteltua epäillä vangin karkaavan tai yrittävän karkaamista tai, että hänet yritetään vapauttaa. Rikoslain (39/1889) 50:3 §:n mukaisen huumausainerikoksen valmistelun voidaan tapauskohtaisesti katsoa luovan sijoittamisperusteen (HE 263/2004, 153).

Vankeuslain 5:6.2 §:n mukaan vanki voidaan sijoittaa varmuusosastolle, jos hän on vakavasti vaarantanut vankilan turvallisuutta tai jos sijoittaminen on perusteltua hänen oman turvallisuutensa takaamiseksi.⁴ Saman lain 5:5.2 §:ssä säädetään, että vangin oikeuksia ei varmuusosastolla saa enempää tarpeettomasti rajoittaa kuin mitä varmuusosastolle sijoittamisesta itsestään välttämättä aiheutuu. Lain 5:5.3 §:n mukaan varmuusosastolla olevaa vankia ja hänen terveydentilaansa on seurattava tarkoin. Vankia ei saa pitää varmuusosastolla sen kauempaa, kuin on välttämätöntä. Päätös sijoittamisesta ja sijoittamisen perusteista otetaan uudelleen harkittavaksi viimeistään kolmen kuukauden välein. (HE 263/2004, 27.) Lain 5:7.2 §:n mukaan vangilla on oikeus tietää varmuusosastolle sijoittamisen perusteet, jos niiden ilmoittamisesta ei vaikeuta rikoksen selvittämistä tai aiheuta vaaraa muun henkilön turvallisuudelle. Vankia ei hänen omasta pyynnöstään sijoiteta varmuusosastolle (HE 263/2004, 27).

2.4 Siirrot vankiloiden välillä

Rangaistustaan suorittavan vangin vankilan sijainti on tärkeää muun muassa yhteyksien säilymisen lähiomaisiin ja tulevien vapauttamisjärjestelyjen kannalta. Siirtäminen kuuluu rangaistusajan suunnitelmaan, mutta vanki voi halutessaan anoa siirtoa riippumatta siitä, kuinka paljon hänellä on tuomiota jäljellä. (Hartoneva ym. 2015, 150–151). Vankeuslain 6:1 §:n mukaan vangilla on oikeus päästä suljetusta vankilasta avolaitokseen määräajaksi tai rangaistuksen jäljellä olevan osan suorittamiseksi. Siirrolle on säädetty neljä edellytystä, joiden tulee täytyä (HE 263/2004, 154).

⁴ Vaarantamisella tarkoitetaan jotain konkreettista tekoa tai tekemättä jättämistä (HE 263/2004, 153).

Lain 6:1 §:ssä säädetään siirron edellytyksistä. Ensimmäisenä edellytyksenä on, että siirto edistää rangaistusajan suunnitelman toteutumista, mikä korostaa täytäntöönpanon yksilöllisyyttä ja suunnitelmallisuutta. Toisena edellytyksenä vangin tulee soveltua avolaitoksen järjestämiin toimintoihin tai avolaitoksen hyväksymään muuhun toimintaan. Muuta hyväksytyä toimintaa on esimerkiksi opintolupa tai siviilityö. (HE 263/2004, 154–155.)

Kolmantena edellytyksenä on vangin luotettavuuden tila. Avolaitosten aidattomuuden ja valvonnan välillisyyden huomioon ottaen tulee pitää todennäköisenä, että vanki noudattaa avolaitoksessa vallitsevaa järjestystä, eikä poistu alueelta luvatta tai syyllisty rikokseen. Luotettavuutta arvioidessa kiinnitetään huomiota rangaistusajan käyttäytymiseen ja rangaistusajan suunnitelman noudattamisen toteutumiseen sekä aikaisempaan rikollisuuteen. (HE 263/2004, 155.) Lain 6:1 §:n viimeisenä edellytyksenä on, että vanki sitoutuu olemaan käyttämättä päihdyttäviä aineita ja dopingaineita⁵ sekä sitoutuu päihteettömyyden valvontaan.

Vanki voidaan siirtää vastoin tahtoaan avolaitoksesta suljettuun vankilaan. Vankeuslain 6:2.1 §:n tällainen siirto voidaan toteuttaa, mikäli vanki syyllistyy rikokseen avolaitoksessa olon aikana, kieltäytyy päihteettömyyden valvonnasta, kieltäytyy osallistumasta rangaistusajan suunnitelman mukaiseen toimintaan tai hänet tuomitaan uuteen vankeusrangaistukseen tai sakon muuntorangaistukseen aiempien rikosten vuoksi. Siirto on myös perusteltu, mikäli sillä voidaan taata vangin tai muun henkilön turvallisuus. Epäily tehdystä rikoksesta ei riitä, vaan rikoksesta tulee saada riittävä näyttö ja siitä tulee käynnistää esitutkinta. Perusteet siirrolle ovat harkinnanvaraisia, joten lievissä tapauksissa vangille voidaan kurinpitomenetelmänä antaa varoitus. (HE 263/2004, 155.) Lain 6:2.1 §:n mukaisesti vangilla on oikeus pyytää siirtoa suljettuun vankilaan.

⁵ Rikoslain 44:16 §:n mukaan dopingaineita ovat synteettiset anaboliset steroidit ja niiden johdannaiset, testosteroni ja sen johdannaiset, kasvuhormoni sekä kemialliset aineet, jotka lisäävät testosteronin, sen johdannaisten tai kasvuhormonin tuotantoa ihmiskehossa.

Avolaitoksen olosuhteiden ja järjestyksen ylläpitämisen vuoksi siirtoa ei voida viivyttää syytteen nostamiseen tai tuomioistuinkäsittelyyn asti (HE 263/2004, 155). Vankeuslain 6:2.2 §:ssä säädetään, että vanki voidaan välittömästi siirtää suljettuun vankilaan siksi ajaksi, kun rikoksen esitutkintaan saattaminen tai järjestyksessä rikkomuksen selvittäminen vaatii.

Esimerkiksi huumausainerikoksen selvittämiseksi positiivinen virtsanäyte lähetetään vahvistettavaksi Kansanterveyslaitokselle⁶ tai muuhun hyväksytyyn laboratorioon, jossa tuloksen vahvistus saattaa kestää useita päiviä (HE 263/2004, 156).

Vankeuslain 6:3.1 §:n mukaan vangilla on oikeus anoa siirtoa suljetusta vankilasta toiseen suljettuun vankilaan tai avolaitoksesta toiseen avolaitokseen, mikäli se edistää rangaistusajan suunnitelman toteutumista tai on muutoin perusteltua. Vanki voidaan siirtää toiseen vastaavaan laitokseen myös vasten tahtoaan. Saman lain 6:3.2 §:n mukaan vanki tulee siirtää, jos vankilassa pitämisen varmuus, vankilan järjestys, täytäntöönpanon turvallisuus, vangin oma tai muun henkilön turvallisuus, rikollisen toiminnan estäminen taikka muu vastaava syy sitä edellyttää. Käytännössä vasten tahtoa suoritettavia siirtoja tehdään rikoksien ehkäisemiseksi, kuten esimerkiksi huumausaineiden välityksen estämiseksi (HE 263/2004, 157). Lain 6:3 a §:n mukaan vanki voidaan siirtää lyhyeksi ajaksi toiseen vankilaan, jos se on perusteltua tapaamisen tai poistumisluvan järjestämiseksi taikka muusta vastaavasta syystä. Lyhytaikaisessa siirrossa vangin sijoitusvankila ei muutu, vaan hänelle myönnetään tilapäinen lupa olla toisessa vankilassa (Hartoneva ym. 2015, 157).

Vankeuslain 6:4 §:ssä säädetään vangin oikeudesta saada viipymättä toiseen vankilaan tullessaan ilmoittaa siirrosta lähiomaisilleen tai muulle läheiselleen. Vangille voidaan varata tilaisuus ilmoittaa toiseen vankilaan siirtymisestä jo ennen siirtoa, mutta lailla korostetaan mahdollisuutta ilmoituksen tekoon viimeistään saapuessa toiseen laitokseen. Kyseisen oikeuden tärkeys korostuu etenkin vastoin vangin tahtoa tapahtuvissa siirroissa. (HE 263/2004, 157.)

⁶ Kansanterveyslaitos yhdistyi Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskuksen kanssa vuoden 2008 lopulla. Vuoden 2009 alusta alkaen uudelleen järjestelyn tuloksena nimi muutettiin Terveysten ja hyvinvoinnin laitokseksi. (Terveysten ja hyvinvoinnin laitos, 2016.)

Vankeuslain 6:5.1 §:n mukaan vanki on kutsusta toimitettava tuomioistuimeen siten kuin siitä erikseen säädetään. Saman lain 6:5.2 §:n mukaan vanki voidaan toimittaa myös muuhun viranomaiseen kuultavaksi. Tällöin aika, jonka vanki käyttää kuulemiseen johdosta matkustamiseen tai itse kuultavana olemiseen ei saa olla seitsemää päivää pidempi, ellei pidempi matka-aika ole muutoin perusteltua. Muuna viranomaisena tässä tapauksessa yleisimmin toimii poliisi, joka vaatii vangin kuulemista esimerkiksi uuden rikoksen takia (HE 263/2004, 157). Lain 6:5.3 §:ssä säädetään, että aika, jonka vanki tuomioistuimen tai muun viranomaisen kuultavana vankilan ulkopuolella, luetaan rangaistusajaksi.

Nykyään kaikissa vankiloissa ja tuomioistuimissa on käytössä videolaitteistot, joiden avulla voidaan suorittaa vangin kuunteleminen tuomioistuimessa vankilasta käsin. Videokuuleminen voi tulla kysymykseen eritoten silloin, kun vanki on kutsuttu kuultavaksi ulkomaille tai ulkomailta Suomeen. Videoneuvottelu on kustannustehokasta eikä se vaaranna vangitun perustuslain 21 §:n mukaista oikeusturvaa⁷. (Oikeusministeriö, 2019.) Vangin päästäminen vankilan ulkopuolelle on aina harkinnanvarainen päätös, jota tehdessä tulee huomioida mahdollisuus järjestää vangin kuuleminen vankilasta käsin (HE 263/2004, 157).

3 Olosuhteet vankilassa

3.1 Asuintilat

Vankeuslain 7:1 §:ssä säädetään vankien asuintiloista. Lain 7:1.1 §:n mukaan vankien käytössä tulee olla asianmukaiset asuin- ja peseytymistilat. Vangilla on oikeus päästä WC-tiloihin kellonajasta riippumatta. Lailla korostetaan käyttöoikeutta, sillä kaikissa asuinselleissä ei välttämättä ole WC-tilaa (Hartoneva ym. 2015, 157.) Asuintilat tulee olla varustettu niin, että ne vastaavat maankäyttö- ja rakennuslain (132/1999) mukaisia yleisiä säännöksiä asuintiloille asetettuja

⁷ Perustuslain 21 §:n mukaisesti jokaisella on oikeus saada asiansa käsitellyksi asianmukaisesti ja ilman aiheetonta viivytystä lain mukaan toimivaltaisessa tuomioistuimessa tai muussa viranomaisessa sekä oikeus saada oikeuksiaan ja velvollisuuksiaan koskeva päätös tuomioistuimen tai muun riippumattoman lainkäyttöelimen käsiteltäväksi.

vaatimuksia. Vankeuslain 7:4 §:n mukaan vanki itse vastaa vapaa-aikanaan asuinhuoneensa ja oleskelutilojen puhtaanapidosta, siivouksesta ja taloustöistä.

Vankeuslain 7:6 §:ssä säädetään vangin oikeudesta viettää aikaa muualla kuin sisätiloissa. Vangilla on oikeus ulkoilla vähintään tunti päivässä, jollei hänen terveydentilansa tai vankilan turvallisuuteen tai järjestykseen liittyvä erityisen painava syy muodosta estettä. Terveysten vedoten vangin ulkoilua voidaan rajoittaa, mikäli vangin fyysisen tai psyykkisen sairauden vuoksi ulkoilun järjestäminen on mahdotonta. Turvallisuuteen ja järjestykseen liittyvällä erityisen painavalla syyllä tarkoitetaan poikkeuksellisia tilanteita, kuten vankilakapinaa tai väkivaltaista hyökkäystä. Lisäksi vangin uhkaava käytös luo perusteen rajoitukselle, mikäli on syytä epäillä henkilökunnan tai muiden ulkoilevien vangien turvallisuuden olevan uhattuna. (HE 263/2004, 160.)

Tupakoinnin järjestämisestä ja sytytysvälineiden hallussapidosta (7/004/2018) annetun määräyksen mukaan vangilla on oikeus tupakoida vähintään kolme kertaa päivässä. Määräyksen mukaan vanki saa pitää sytytysvälineitä hallussaan ainoastaan tupakoinnille varattuna aikana ja tupakoinnille määrättyllä alueella. Vangin liikkuminen vankilassa on rajoitettua, joten tupakoinnin voi suorittaa esimerkiksi vangin asuintilassa. Tupakointi asuintilassa voidaan kuitenkin vankeuslain 7:6 a §:n nojalla kieltää, jolloin vangeille on järjestettävä tupakointiin varatut tilat, kuten esimerkiksi tupakoinnille varattu huone tai eriö. Asuintilassa tupakointi voidaan kieltää vain, jos vangeille voidaan järjestää vähintään tilaisuus tupakoida riittävän usein. (HE 45/2014, 40.)

Vangilla on oikeus saada välitön yhteys henkilökuntaan ollessaan suljetussa tilassa. Vankeuslain 7:1.2 §:n mukaan suljetuissa tiloissa tulee olla hälytyslaite, jolla saadaan suora yhteys vankilan henkilökuntaan. Hälytyslaitteen merkitys korostuu esimerkiksi äkillisissä sairauskohtauksissa, jolloin avun saanti välittömästi on tärkeää. Hälytysjärjestelmää kutsutaan vartijakutsujärjestelmäksi, sillä sen kautta luodaan ensisijaisesti yhteys osaston vartijaan. (HE 263/2004, 159.)

Vankeuslain 7:5.1 §:n mukaan vangilla on oikeus terveelliseen, monipuoliseen ja riittävään ravintoon. Rikosseuraamuslaitoksen ruokahuollosta ja ruokavalios-

ta (8/004/2015) antaman määräyksen mukaan vankila tarjoaa arkisin aamiaisen, lounaan, päivällisen ja iltapalan. Samalla säädetään, että viikonloppuisin ja niinä päivinä, jolloin ei ole varsinainen työpäivä, tarjotaan vangeille aamiaisen, lounaan ja päivällisen yhdistelmä sekä iltapala. Pääsääntöisesti vankilassa noudatetaan perusruokavaliota⁸ ja yleisimpiä erikoisruokavaliota.

Lain 7:5.2 §:llä korostetaan perustuslain 11 §:n mukaista uskonnon ja omantunnon vapautta. Vangille tulee tarjota erityisruokavaliota, mikäli se on vangin uskonnollisen, terveyden tai muun perustellun vakaumuksen vuoksi tarpeellista. Käytännössä edellä mainittuihin syihin vedoten erityisruokavaliota tulee olla yhteiskunnassa yleinen ja tunnettu, sillä vankilassa ei kustannussyistä ole mahdollista järjestää kaikkia erityisruokavaliota, kuten esimerkiksi horoskooppi-merkkeihin perustuvaa ruokavaliota. Vangilla on kuitenkin oikeus omakustanteisesti järjestää itselleen erityisruoka-aineita, joita käytetään esimerkiksi kehonrakennuksen yhteydessä. (HE 263/2004, 160.)

Vankeuslain 7:5.3 §:n mukaan vangilla on oikeus saada rahallinen korvaus, mikäli vankila ei tarjoa kaikkia päivittäisiä aterioita. Vangille maksettava ruokaraha on tarkoitettu elintarvikkeiden hankkimiseksi. Vaihtoehtona maksettavalle korvaukselle vangille voidaan antaa elintarvikkeet omatoimisen ruokahuollon järjestämiseksi. Suljetuilla osastoilla omatoiminen ruokahuolto voidaan hyväksyä osaksi toimintavelvollisuutta (HE 45/2014, 40). Vankeusasetuksen 35 §:n mukaan aamiaisen puuttumisesta 1,50 euroa, lounaan tai päivällisen puuttumisesta 2,50 euroa sekä 1,10 euroa iltapalan puuttumisesta.

⁸ Rikosseuraamuslaitoksen ruokahuollosta ja ruokavaliosta annetun määräyksen mukaan perusruokavaliolla tarkoitetaan ruokavaliota, joka täyttää Valtion ravitsemusneuvottelukunnan suomalaiset ravitsemussuositukset.

3.2 Vaatetus

Rikosseuraamuslaitoksen vankien laitosvaatetuksesta antaman määräyksen (1/004/2016) mukaan vangille annetaan suljetussa vankilassa käytettäväksi laitosvaatetus ja niihin sisältyvät asusteet vuodenajan mukaan. Laitosvaatteet eivät suljetussa vankilassa kuitenkaan ole pakollisia, sillä vangilla on vankeuslain 7:2.2 §:n mukaan oikeus käyttää omia vaatteitaan. Vaatteiden tulee olla hyväkuntoisia ja niiden tulee olla luotettavasti tarkastettavissa. Omien vaatteiden käyttöä voidaan rajoittaa, mikäli niiden käytöstä aiheutuu vaaraa vankilan tai osaston järjestykselle tai turvallisuudelle tai on muutoin perusteltua valvonnallisista syistä. Rajoitus ei saa kohdistua tiettyyn vankiin, vaan rajoitusperusteet ovat yleisiä koskien vankilan osastoa tai koko vankilaa (HE 263/2004, 159). Lain 7:2.1 §:n mukaan avolaitoksessa vangin tulee käyttää omia vaatteita.

Vankeuslain 7:2.2 §:ssä tarkoitettua vaaran aiheuttamisen estämiseksi vankilassa voidaan kieltää rikollisten järjestöjen ja ryhmien tunnusvaatetuksen käyttö. Esimerkiksi moottoripyöräjengien tunnukset voivat aiheuttaa kilpailevien ryhmien välillä konflikteja. Muut vangit saattavat kokea ryhmätunnusten käytön uhkaavana. (HE 263/2004, 159.) Omien vaatteiden käytön rajoitusta voidaan perustella myös vaatteiden ominaisuuksilla. Vaate voi olla ominaisuuksiltaan vaaraa aiheuttava, kuten esimerkiksi teräväkärkiset kengät. Vangilla ei saa olla henkilökohtaisia vaatteita niin paljon, että niistä aiheutuu haittaa sellin tarkastamiselle tai vaaraa paloturvallisuudelle. (HE 45/2014, 39–40).

Valvonnalliset perusteet omien vaatteiden käytön rajoittamiseksi liittyvät vangin tunnistettavuuteen. Vankilassa, jonka vankivaihtuvuus on runsasta, voi vangin omien vaatteiden osittainen rajoittaminen olla aiheellista. Tällaisessa tapauksessa omien ulkovaatteiden käyttöä voidaan rajoittaa karkaamisen estämiseksi. Vankeuslain 7:2.3 §:n mukaan omien vaatteiden käyttöä voidaan rajoittaa työturvallisuuden vaatimasta syystä. Vanki voi työn luonteen vuoksi tarvita suoja-vaatetusta, kuten esimerkiksi rakennustöissä tarvittavaa suojahaalaria. Sairaalayksikköön sijoitettu vanki voidaan velvoittaa käyttämään laitosvaatetusta hygieniasyihin vedoten. (HE 263/2004, 159.)

Vankeuslain 7:3.1 §:n mukaan vanki vastaa käytössään olevien omien vaatteidensa huollosta. Vangin tulee myös pitää laitospuhtaus asianmukaisessa kunnossa. Saman lain 7:3.2 §:ssä säädetään, että vankilan tulee järjestää vangille mahdollisuus vaatteiden pesuun tai niiden pesettämiseen vankilassa tai vangin omakustanteisesti vankilan välityksellä vankilan ulkopuolisessa pesupai-kassa.

3.3 Toiminnot

Perustuslain 18.1 §:ssä säädetään, että jokaisella on oikeus lain mukaan hankkia toimeentulonsa valitsemallaan työllä, ammatilla tai elinkeinolla. Saman lain 18:2 §:n mukaisesti julkisen vallan on edistettävä työllisyyttä ja pyrittävä turvaamaan jokaiselle oikeus työhön. Vankeuslain 8:1.2 §:n mukaan vankila järjestää vangeille toimintaa, joka sisältää työtä, koulutusta tai muita vangin valmiuksia edistäviä toimintoja. Lain 8:1.1 §:ssä säädetään muun muassa, että toimintojen tarkoituksena on vahvistaa vangin valmiuksia rikoksettomaan elämäntapaa, ylläpitää ja parantaa vangin ammattitaitoa sekä tukea vangin päihde-ongelmien katsotaan olevan merkittävässä roolissa uusintarikollisuudessa (Mohell & Pajuoja 2006, 96).

Vankia sitoo osallistumisvelvollisuus. Vankeuslain 8:2.1 §:ssä säädetään, että vanki on velvollinen vahvistettuna työ- ja toiminta-aikana osallistumaan vankilan järjestämään tai hyväksymään toimintaan. Vankilan hyväksymää toimintaa on esimerkiksi vankeuslain 8:6 §:ssä tarkoitettu siviilityö, 8:7 §:ssä tarkoitettu oma työ, 8:8 §:ssä tarkoitettu koulutus tai 8:9 §:ssä tarkoitettu jokin muu toiminta vankilan ulkopuolella (HE 263/2004, 163). Lain 12 §:n mukaan työ- ja toiminta-ajan järjestämisessä noudatetaan soveltuvin osin työaikalakia (872/2019). Vankeusasetuksen 18.1 §:n mukaan vankia toimintaan sijoittaessa on otettava huomioon vangin yksilölliset tarpeet ja vankilan käytettävissä olevat voimavarat.

3.3.1 Työ ja koulutus

Vankeuslain 8:6.1 §:n mukaan vangilla varsinaisena työaikana mahdollisuus tehdä siviilityötä, jolla tarkoitetaan työtä tai työharjoittelua vankilan ulkopuolella. Saman lain 8:6.2 §:ssä säädetään, että siviilityön palkkaus ja muut työhön liittyvät ehdot eivät saa olennaisesti poiketa asianomaisessa työssä yleisesti noudatettavista ehdoista. Siviilityön tulee olla tavanomaista taloudellista toimintaa työnantajaan ja työpaikkaan liittyvät taloudelliset ja sosiaaliset tekijät huomioon ottaen. Sosiaalisilla ja taloudellisilla tekijöillä tarkoitetaan käytännössä esimerkiksi sitä, että mahdollista työnantajaa ei ole tuomittu liiketoimintakieltoon siviilityötä koskevasta työstä tai yrityksellä ei saa olla ulosotossa huomattavia määriä veroja tai maksuja. (HE 263/2004, 162–163.) Siviilityönteon mahdollisuus auttaa vankia säilyttämään työpaikkansa etenkin lyhyiden rangaistusten aikana. Siviilityö rangaistusajan loppupuolella edistää vangin asteittaista siirtymistä vapauteen. (Mohell & Pajuoja 2006, 95.)

Vankeuslain 8:7.1 §:n mukaan vangilla on oikeus tehdä omaan lukuunsa työtä vankilassa, jos se on hyväksyttävää ja se soveltuu vankilassa tehtäväksi. Työn luonteen salliessa vangin on mahdollista tehdä omaa työtä sellissään (HE 263/2004, 164). Saman lain 8:7.2 §:n mukaan vangin on mahdollista korvauksetta käyttää vankilan työvälineitä, jollei käyttö aiheuta haittaa vankilan turvallisuudelle, järjestykselle tai toimintojen järjestämiselle. Vankeuslain 11:5 §:n nojalla vangilla on oikeus myös vapaa-ajallaan tehdä omaan lukuunsa työtä. Kriteerit työlle ovat samat, mutta lain 11:5.1 §:ssä mainitaan lisäksi, ettei työstä saa aiheutua vaaraa henkilön turvallisuudelle. Lain 11:5.2 §:n mukaan myös vapaa-ajan työtä varten vankila voi tarjota työvälineet korvauksetta.

Vankeuslain 8:8.1 §:ssä säädetään muun muassa, että vangilla on mahdollisuus osallistua vankilassa tai sen ulkopuolella järjestettävään koulutukseen. Vangilla on myös oikeus suorittaa perusopetuksen oppimäärä, mikäli hän ei ole sitä aiemmin suorittanut. Perustuslain 16 §:n mukaan jokaisella on oikeus maksuttomaan perusopetukseen.

Perusopetuslain (628/1998) 2.3 §:n mukaan opetuksen yhtenä tavoitteena on turvata riittävä yhdenvertaisuus koulutuksessa koko maan alueella. Vankeuslain 8:8.2 §:n myötä vangilla on oikeus saada tukea ja ohjausta opiskelujen ajan.

Vangille voidaan myöntää lupa opiskella vankilan ulkopuolella vankeuslain 8:9.1 §:n mukaisesti.⁹ Vanki, jolla on päihdeongelma tai erityisiä vaikeuksia selviytyä vapaudessa, voidaan lain 8:9.2 §:n mukaisesti sijoittaa vankilan ulkopuoliseen laitokseen päihdehuoltoon tai arjen selviytymismahdollisuuksia parantavaan muuhun tavoitteelliseen toimintaan. Tällöin on kyse sijoituksesta ulkopuoliseen laitokseen. Lain 8:9.3 §:n mukaan vanki voi vankilan ulkopuolella osallistua riittävän valvonnan alaisena vankilan hyväksymään tai järjestämään toimintaan, jos toiminta tukee vangin kuntoutumista, yhteyksiä ja sijoittumista yhteiskuntaan. Tällöin on kyse luvasta valvottuun ulkopuoliseen toimintaan.

Vankeuslain 8:11 §:n nojalla vangille myönnetty lupa suorittaa siviilityötä tai opintoja vankilan ulkopuolella voidaan peruuttaa, mikäli vanki rikkoo lupaehtoja. Lain 8:10 §:ssä säädetään muun muassa, että opintoluvan, valvottuun ulkopuoliseen toimintaan annetun luvan ja ulkopuoliseen laitokseen sijoittamisen ehtoina on esimerkiksi vangin sitoumus päihitteettömyyteen ja sen valvontaan sekä vangin olinpaikan seuraamiseen. Luvan ja sijoituksen tulee aina edistää rangaistusajan suunnitelman toteutumista. Lain 8:10.2 §:n mukaan ulkopuoliseen laitokseen sijoituksesta tulee vankilan, sijoituspaikan ja vangin tehdä kirjallinen sijoitussopimus. Vangin tulee suostua siihen, että sijoituspaikka saa ilmoittaa vankeinhoitoviranomaisille ehtojen rikkomisesta. Tämä on tärkeää esimerkiksi päihdehuoltolaitokseen sijoittaessa, sillä terveydenhuollon ammattihenkilöistä annetun lain (559/1994) 17 §:n mukaan terveydenhuollon ammattihenkilöllä on salassapitovelvollisuus (HE 263/2004, 164).

⁹ Vankeuslain 8:9.1 §:ssä säädetystä luvasta käytetään termiä opintolupa.

3.3.2 Vapautus osallistumisvelvollisuudesta

Vankeuslain 8:2.2 §:n mukaan vangilla on oikeus kieltäytyä osittain tai kokonaan työstä ja toiminnoista, jos hänen ikänsä, terveydentilansa ja toimintakykynsä sitä vaatii. Iällä viitataan lähellä eläkeikää oleviin tai eläkeikäisiin vankeihin. Ikärajaa toimintaan osallistumiselle ei ole kirjattu lakiin, sillä vangin saapuessa vankilaan ikä huomioidaan rangaistusajan suunnitelmassa. Terveydentilalla viitataan pitkäaikaisiin sairauksiin ja työkyvyttömyyteen. (HE 263/2004, 161.)

Vangilla on oikeus toimintoihin osallistumisen ansiosta viettää vapaapäiviä. Vankeuslain 8:13.1 §:n mukaan säännöllisesti toimintaan osallistunut vanki voidaan rangaistusajan suunnitelman toteutumisen huomioon ottaen vapauttaa osallistumisvelvollisuudesta kahdeksi arkipäiväksi jokaista kalenterikuukautta kohden, jonka aikana hän on osallistunut säännöllisesti vankilan määräämään toimintaan. Lain mukaan säännöllisesti toimintaan osallistumisella tarkoitetaan, että vanki on osallistunut toimintaan kalenterikuukauden aikana vähintään 14 päivän ajan. Saadut vapaapäivät on käytettävä vuoden kuluessa kuukauden päättymisestä, jona vanki on ollut osallisena toiminnoissa. Vangin siirto toiseen laitokseen ei vaikuta vapauttamisen perusteisiin. Käytännössä tämä tarkoittaa, että vanki voi ennen siirtoa osallistua toimintaan 12 päivän ajan ja siirron jälkeen osallistua uudessa laitoksessa kahden päivän ajan saman kalenterikuukauden aikana, jolloin perusteet vapaapäiville täyttyvät (HE 45/2014, 41).

Vankeuslain 8:13.2 §:n mukaan vangilla on oikeus saada osallistumisvelvollisuudesta vapautus, jos tämä on rikoksesta syytettynä. Tällöin vapautuksen keston tulee olla riittävä puolustuksen valmistelemiseksi. Vanki voi saada määräaikaisen vapautuksen myös muusta harkinnanvaraisesta tärkeästä syystä. Saman lain 8:13.3 §:n mukaan vanki on oikeutettu osallistumisvelvollisuudesta vapautukseen tilapäisen työkyvyttömyyden vuoksi.

3.4 Omaisuus

Vangilla on oikeus pitää hallussaan kohtuullinen määrä henkilökohtaista omaisuutta. Vankeuslain 9:1.1 §:n mukaan esineen tai aineen hallussapito voidaan evätä, jos esimerkiksi henkilökohtaisesta omaisuudesta aiheutuu vaaraa henkilön turvallisuudelle, esine tai aine soveltuu omaisuuden vahingoittamiseen tai on syytä epäillä, että kyseistä omaisuutta tullaan käyttämään rikosentekovälineenä. Esineen tai aineen tulee olla helposti tarkastettavissa eikä siitä saa aiheutua erityistä haittaa vankilan yleiselle järjestykselle. Saman lain mukaan esineen käyttö voidaan evätä, jos vankila on järjestänyt sellaisen esineen vangin käyttöön.

Vangin tulee säilyttää omaisuuttaan asuintilassaan. Henkilökohtaisen omaisuuden tulee siis olla esineen tai aineen käyttötarkoituksen puolesta soveltuva säilytettäväksi asuintilassa, kuten esimerkiksi kirjat, hygieniatuotteet ja kahvinkeitin. Kohtuullisella määrällä henkilökohtaista omaisuutta tarkoitetaan määrää, joka ei aiheuta haittaa vangin asuintilojen tarkastamiselle tai paloturvallisuudelle. Näin ollen päätös omaisuuden hallussapidosta tehdään aina harkiten, ottaen huomioon muun muassa asuintilojen koko ja säilytystilat. (HE 263/2004, 166–167.) Vankeusasetuksen 24 §:n mukaan vangin omaisuuden määrää rajoittaessa vangilla on oikeus valita hallussaan pitämänsä esineet.

Vankeuslain 9:1.2 §:n mukaan vanki ei saa pitää hallussaan alkoholia, muuta päihdyttävää ainetta tai dopingaineita eikä huumausaineiden käyttöön tarkoitettuja esineitä. Saman säännöksen mukaan suljetussa vankilassa vanki ei saa vastaanottaa toiselta vangilta omaisuutta tai pitää hallussaan toisen vangin omaisuutta ilman vankeinhoitoviranomaisen lupaa. Tällä estetään vankien välisen uhkailun tai painostuksen kautta tapahtuva omaisuuden siirto (Mohell & Pajuoja 2006, 109).

Lain 9:1.3 §:ssä säädetään, että vangin omaisuus, jonka vanki saa rangaistus-aikana tai joka vangilla on vankilaan tullessaan mukana, voidaan säilyttää vankilassa vangin vapautumiseen asti, jos vankilan säilytystilat huomioon ottaen se on mahdollista. Mikäli vangin omaisuuden säilyttäminen ei ole mahdollista, voi-

daan se vankeuslain 9:1.4 §:n mukaan palauttaa tai lähettää vangin kustannuksella hänen osoittamaansa paikkaan. Pilaantuneet tavarat voidaan hävittää todistajan läsnä ollessa. Alkoholijuomat, alkoholipitoiset aineet ja huumausaineet hävitetään asianmukaisesti.¹⁰

Vankeuslain 9:3.1 §:ssä säädetään, että suljetussa vankilassa vangilla ei ole oikeutta pitää hallussaan rahaa tai maksuvälineitä.¹¹ Vangin hallussa olevat rahat ja maksuvälineet säilytetään vankilan säilytystiloissa, talletetaan Rikosseuraamuslaitoksessa käytössä maksukortille tai talletetaan vangin omakustanteisesti hänen pankkitililleen. Lain 9:3.2 §:n mukaan avolaitoksessa olevalla vangilla on oikeus pitää hallussaan rahaa ja muita maksuvälineitä, mutta vangilla on myös oikeus tallettaa rahat maksukortille, omakustanteisesti vangin pankkitilille tai antaa vankilan säilytettäväksi. Maksukortilla tarkoitetaan Rikosseuraamuslaitoksen hankkimaa korttia, joka on vangin käytössä koko rangaistuksen ajan. Kortin hallussapitoa voidaan rajoittaa, jos vanki on käyttänyt maksukorttia väärin tai on sijoitettuna esimerkiksi varmuusosastolle. Kortilla voidaan suorittaa ostoja myös vankilan ulkopuolella esimerkiksi poistumislupien aikana. (HE 263/2016, 19.) Vangilla on lain 9:3.3 §:n mukaisesti oikeus saada kuukausittain ote rahavarojensa tilinpidosta.

Vankeuslain 9:4.1 §:n mukaan vangilla on oikeus hankkia elintarvikkeita ja muuta henkilökohtaiseen käyttöön sopivaa tavaraa. Lain 9:4.2 §:n nojalla vangilla on oikeus hankkia vankilan välityksellä käyttöesineitä ja tarvikkeita, jotka voidaan sallia henkilökohtaiseksi omaisuudeksi. Vankeusasetuksen 28 §:n mukaan vangin on ennen esineiden ja tarvikkeiden hankkimista itse varmistettava, että ne voidaan antaa hänelle hallussa pidettäväksi tai ottaa vankilaan säilytettäväksi.

¹⁰ Alkoholilain (1102/2017) 86.4 §:n mukaan suljetun laitoksen henkilökuntaan kuuluvalla on oikeus hävittää alkoholipitoiset aineet todisteellisesti. Huumausainelain (373/2008) 44 §:n mukaan huumausaineen hävittämisestä vastaa pidättämiseen oikeutettu virkamies.

¹¹ Rikoslain 37:12.1 §:n mukaan maksuvälineellä tarkoitetaan pankki-, maksu- tai luottokorttia, shekkiä tai välinettä tai tallennetta, jolla voidaan suorittaa maksuja, tilinostoja tai tilisiirtoja.

Vangin oikeutta käyttää suljetussa vankilassa vankilan ulkopuolelta tulevaa rahaa tai maksuvälineitä voidaan lain 9:4.3 §:n mukaan rajoittaa, mikäli se on turvallisuuden kannalta perusteltua. Vanki saa siirtää vankilan välityksellä rahaa toiselle vangille tai vankilan ulkopuolelle, jos siihen on lain 9:4.4 §:n mukaisesti perusteltu syy.

Vankeuslain 9:2.1 §:ssä säädetään, että suljetussa vankilassa vangin omaisuudesta on laadittava omaisuusluettelo. Avolaitoksessa omaisuusluettelo laaditaan vain, mikäli vanki on antanut omaisuuttaan säilytettäväksi tai häneltä on otettu omaisuutta säilytettäväksi. Vangin tulee allekirjoittaa omaisuusluettelo, mutta vangin kieltäytyessä tulee kahden Rikosseuraamuslaitoksen virkamiehen todistaa luettelo oikeaksi. Lain 9:2.2 §:n mukaan myös vankilan vangille antamasta omaisuudesta tehdään merkintä omaisuusluetteloon, josta vangilla on oikeus halutessaan saada jäljennös.

3.5 Tulot

Vangilla on vankeuslain 9:6.1 §:n mukaan oikeus saada käyttörahaa rangaistusajaksi luettavalta ajalta lukuun ottamatta ehdonalaista vapautta ja valvottua koevapautta. Lain 9:6.2 §:ssä säädetään muun muassa, että koulutukseen, työhön tai vankilan järjestämään tai hyväksymään muuhun toimintaan osallistuvalla vangille maksetaan käyttörahan lisäksi toimintarahaa toimintoihin osallistumisen ajalta. Samalla lailla tarkennetaan, että toimintarahan lisäksi vangille voidaan maksaa provisio työsuoritteiden määrän perusteella, mikäli vanki osallistuu kokoonpano- tai pakkaustyöhön tai muuhun näihin rinnastettavaan työhön.

Vankeusasetuksen 29.2 §:n mukaan vangilla on oikeus toimintarahaan myös silloin, kun hän ei hyväksyttävän syyn vuoksi osallistu toimintaan. Vankeuslain 9:8 §:n nojalla toimintarahaa voidaan muun muassa jättää kokonaan tai osittain maksamatta, jos vanki saa kyseiseen toimintaan muulta viranomaiselta tukea.

Vankeuslain 9:6.3 §:ssä säädetään, että vangille maksetaan toimintarahan sijasta palkkaa, jos vanki osallistuu muun kuin Rikosseuraamuslaitoksen lukuun

tehtävään avolaitostyöhön. Vankilan ulkopuolella tapahtuvaan avolaitostyöhön vangille korvataan matkakustannukset lain 9:6 a §:n mukaan halvimman julkisen kulkuneuvon käyttämisestä aiheutuneiden kustannusten mukaan. Vankeusasetuksen 30.2 §:n mukaan vangille maksetaan palkkaa myös silloin, jos hän on poissa työstä hyväksyttävän syyn vuoksi.

Maksettavat toimintarahat ja palkat on jaoteltu eri luokkiin. Luokissa voidaan nousta järjestelmällisesti, mikäli vangin rangaistusajan suunnitelma etenee suunnitellusti. (HE 263/2016, 20.) Vankeusasetuksen 29.3 §:n mukaan toimintarahan suuruus voi luokituksen mukaan olla 3,01 euroa päivältä, 4,62 euroa päivältä tai 7,35 euroa päivältä. Saman asetuksen 30.3 §:n mukaan palkan suuruus voi luokituksen mukaan olla 4,70 euroa tunnilta tai 5,00 euroa tunnilta. Vankeuslain 9:7 §:n mukaan palkasta suoritetaan veron ennakkoperintä ja ulosmittaus niitä koskevan lainsäädännön mukaisesti.

Käyttörahan suuruus on vankeusasetuksen 31.1 §:n mukaan 1,60 euroa jokaiselta rangaistusajaksi luettavalta päivältä. Asetuksen 31.2 §:n mukaan rangaistusta suorittamaan saapuvalla vangilla on oikeus saada käyttörahaa tarvittaessa etukäteen 14 päivältä välttämättömien hankintojen suorittamista varten.

3.6 Sosiaali- ja terveydenhuolto

Perustuslain 19 §:n mukaan jokaisella on oikeus sosiaaliturvaan. Lain 19:3 §:ssä säädetään, että julkisen vallan on turvattava jokaiselle riittävät sosiaali- ja terveyspalvelut ja edistettävä väestön terveyttä. Potilaan asemasta ja oikeuksista annetun lain 3 §:n mukaan jokaisella on oikeus laadultaan hyvään terveyden- ja sairaanhoitoon.

Perustuslain 10 §:ssä säädetyn yksityiselämän suojan mukaisesti vangin ei tarvitse ilmoittaa sairauden syytä muille kuin terveydenhuollon ammattilaisille. (Vankiterveydenhuollon yksikkö 2017, 1.) Vankeuslain 10:6 a § takaa vangille oikeuden viipymättä ilmoittaa lähiomaiselleen tai muulle läheiselle vakavasta vammautumisesta tai sairastumisesta.

Vankeuslain 10:1.1 §:n mukaan vankiterveydenhuollon yksikkö vastaa vangin lääketieteellisten tarpeiden mukaisen terveyden- ja sairaanhoidon sekä lääkinällisen kuntoutuksen järjestämisestä. Mikäli vangille ei voida Vankiterveydenhuollon yksikössä järjestää asianmukaista hoitoa esimerkiksi vamman vuoksi, tulee lain 10:2.1 §:n nojalla vanki lähettää tilapäisesti hoitoon vankilan ulkopuolelle. Vankila järjestää tällöin riittävän valvonnan koko hoidon tai tutkimuksen ajaksi (HE 49/2015, 53). Lain 10:2.2 §:n mukaan rangaistusaika kuluu hoidon aikana.

Vankeuslain 10:3.1 §:n mukaan vakavan sairauden tai vaikean vamman takia hengenvaarassa tai erikoishoitoa vaativassa tilassa oleva vanki voidaan vapauttaa hoidettavaksi Vankiterveydenhuollon yksikön ulkopuolelle. Tällainen vapautus ei kuitenkaan katkaise rangaistusajan suorittamista, vaan lain 10:3.2 §:n mukaisesti rangaistusaika kuluu hoidon aikana. Lain 10:3.3 §:ssä säädetään, että edellytykset vapautukselle eivät enää täyty, jos vanki toipuu eikä ole enää hengenvaarassa tai vaadi erikoishoitoa, jolloin hänet on toimitettava vankilaan suorittamaan jäljellä olevaa osaa rangaistuksesta.

Vangilla on turvalliseen synnytykseen. Vankeuslain 10:4 §:ssä säädetään, että raskaana oleva vanki tulee siirtää riittävän ajoissa ja tarpeellisen valvonnan alaisena sairaalaan tai muuhun terveydenhuollon yksikköön vankilan ulkopuolelle. Lain 10:4.2 §:n mukaisesti rangaistusaika kuluu katkeamatta siirron aikana.

Vankeuslain 10:5 §:n mukaan vangilla on oikeus psykologin neuvontaan, tukeen ja hoitoon, jos sellaisen järjestäminen on mahdollista. Psykologin antama henkilökohtainen arviointi-, keskustelu ja prosessointiapu ylläpitää ja edistää vangin mielenterveyttä vankeuden aikana (Hartoneva ym. 2015, 186). Lain 10:6.1 §:ssä säädetään, että vangilla on myös oikeus saada tukea sosiaalisessa kuntoutumisessa ja suhteiden ylläpitämisessä vankilan ulkopuolelle. Samalla säädetään, että vangilla on oikeus saada tukea myös asumiseen, työhön, toimeentuloon, sosiaalietuuksiin ja sosiaalipalveluihin liittyvien asioiden hoitamisessa.

Lain 10:6.2 §:n mukaan sosiaalisen kuntoutuksen järjestämisessä noudatetaan vankeuslain lisäksi soveltuvin osin sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista (812/2000) annettua lakia.

Vangin lääketieteellisten tarpeiden vaativa sairaanhoito, terveydenhoito ja lääkinnällinen kuntoutus maksetaan vankeuslain 10:7 §:n mukaan valtion varoista. Valtio on maksuvelvollinen vain, jos vangille järjestetty ulkopuolinen hoito tai tutkimus on Vankiterveydenhuollon hyväksymää tai osoittamaa. Vangilla on kuitenkin vankeuslain 10:8 §:n mukainen oikeus saada omalla kustannuksella lääkitystä, tutkimusta tai muuta terveydenhuoltoa vankilassa, jos Vankiterveydenhuollon yksikkö antaa siihen luvan.

3.7 Etuudet

Vankeusrangaistus vaikuttaa eniten vankeusvangin oikeuteen saada useimpia Kansaneläkelaitoksen myöntämiä etuuksia. Tutkintavangit, pelkkää sakon muuntorangaistusta suorittava vangit, ulkomaisessa vankilassa rangaistusta suorittavat vangit ja valvotussa koevapaudessa olevat vangit ovat oikeutettuja Kansaneläkelaitoksen etuuksiin, ellei laissa erikseen mainita. (Kriminaalihuollon tukisäätiö, 2019.)

Vangin oikeudesta saada vanhuus- tai työkyvyttömyyseläkettä säädetään kansaneläkelaiissa (538/2007). Lain 66.1 §:ssä säädetään muun muassa, että ehdotonta vankeusrangaistusta vankilassa suorittavan etuudensaajan on mahdollista saada etuutta vankeusrangaistuksen kolmen ensimmäisen kuukauden ajan, jonka jälkeen etuuden maksaminen katkaistaan. Samoin menetellään, mikäli vankeusrangaistusta välittömästi edeltänyt tutkintavankeusaika vähennetään rangaistuksesta. Tällöin kolmen kuukauden etuusaika lasketaan tutkintavankeuden alkamisajasta. Lain 66.2 §:n mukaan keskeytettyä etuutta aletaan maksaa vapautumista seuraavan kuukauden alusta. Samalla säädetään, että etuus maksetaan vapautumiskuukauden alusta, mikäli vanki vapautuu kuukauden 1. päivänä.

Sairausvakuutuslain (1224/2004) 8:5 §:n mukaan vankeusrangaistusta suorittava vanki ei ole oikeutettu sairauspäivärahaan. Vangilla on kuitenkin oikeus saada Kansaneläkelaitoksen maksamaa korvausta sairaanhoitokustannuksista, jos vanki on vankeuslain 10:8 §:n mukaan omakustanteisesti järjestänyt itselleen sairaanhoitoa. Vankilassaolon ajalta Kansaneläkelaitoksen myöntämää kuntoutusrahalaisissa (611/1991) säädeltyä kuntoutusrahaa ei myönnetä, ellei vanki suorita rangaistustaan avovankilassa, jolloin vangilla on mahdollisuus tehdä päätoimista työtä. (Kansaneläkelaitos 2019, 3–5.)

Vangilla voi olla oikeus saada lasten kotihoidosta ja yksityisen hoidon tuesta (1128/1996) annetun lain 3 §:n mukaista kotihoidon ja yksityisen hoidon tukea. Vanki on oikeutettu edellä mainittuihin tukiin vankeuslain 4:10 §:n mukaisesti vankilaan sijoitetun vangin lapsen myötä, jos vanhempi voi valita kunnan järjestämän ja kotihoidon välillä ja tuen myöntämisen yleiset edellytykset täyttyvät. (Kansaneläkelaitos 2019, 6.)

Tutkintavanki ja vankeusrangaistusta tai sakon muuntorangaistusta suorittava vanki ei pääsääntöisesti ole oikeutettu työttömyysturvalain (1290/2002) 2 §:n mukaiseen työttömyyspäivärahaan tai työmarkkinatukeen. Lain 3:1.3 §:n mukaan työnhakijalla ei ole oikeutta työttömyysetuuteen hänen suorittaessaan vankeusrangaistusta tai hänen ollessaan estynyt olemasta työmarkkinoilla muun näihin rinnastettavan syyn takia. Vangilla voi olla oikeus työttömyysetuuksiin koulutusajalta, sillä työttömyysturvalain 3:1.3 §:n mukaisia säännöksiä ei sovelleta työnhakijan omaehtoisen opiskelun tai työvoimakoulutuksen aikana. Näin ollen oikeus työttömyysetuuksiin edellyttää, että vankeusrangaistuksen tulee alkaa vasta koulutuksen aikana. (Kansaneläkelaitos 2019, 6.)

Vankeusrangaistusta suorittavalle ja vankilassa opiskelevalle vangille ei myönnetä opintotukilain (65/1994) 2 §:n mukaista opintotukea. Vanki on oikeutettu lain 10 §:ssä pykälässä tarkoitettuun opintorahaan, mikäli vanki opiskelee vankilan ulkopuolella vankeuslain 8:9.1 §:n mukaisesti. Opintolainan valtioneuvoston päätöksellä ei opintotukilain 15:4 §:n mukaisesti myönnetä opiskelijalle, joka on suorittamassa vankeusrangaistusta.

Vanki voi rangaistusta suorittaessaan olla oikeutettu yleisessä asumistuesta annetussa laissa (938/2014) säädeltyyn asumistukeen. Vangille maksetaan asumistukea kuuden kuukauden ajalta, mikäli vangilla on asumismenoja vankeusrangaistuksen aikana ja vanki on ennen vankeusrangaistusta saanut asumistukea. (Kansaneläkelaitos 2019, 8.) Yleinen asumistuki on vangille tärkeä tuki etenkin lyhytaikaisten tuomioiden aikana, sillä se auttaa vankia säilyttämään asuntonsa vankeusrangaistuksen aikana (Kriminaalihuollon tukisäätiö 2019).

Perustuslain 19.2 §:n mukaan jokaisella on oikeus perustoimeentuloon, josta säädetään toimeentulotuesta annetussa laissa (1412/1997). Perusoikeutta korostetaan kyseisen lain 2 §:ssä, jonka mukaan jokaisella on oikeus saada toimeentulotukea, jos hän on tuen tarpeessa eikä voi esimerkiksi ansiotyöllään saavuttaa toimeentuloa. Toimeentulotuesta annetun lain 7 a §:n mukaan toimeentulotuen perusosalla katettaviin menoihin kuuluvat esimerkiksi ravintomenot ja vaatemenot. Lain 7 b §:n mukaan perusosalla voidaan tarvittaessa kattaa esimerkiksi asumismenot, kuten taloussähköstä aiheutuvat menot. Vangilla voi olla oikeus lain 7 c §:n mukaiseen täydentävään toimeentulotukeen tai 13 §:n mukaiseen ehkäisevään toimeentulotukeen, jos perusosa ei riittävästi kata edellä mainittuja menoja.

Saman lain 1.2 §:n mukaan ehkäisevän toimeentulotuen tarkoituksena on ehkäistä esimerkiksi syrjäytymistä ja pitkäaikaista riippuvuutta toimeentulotuesta. Hakemukset toimeentulotuesta lähetetään Kansaneläkelaitokselle, joka tarvittaessa siirtää hakemuksen kunnalle (Kriminaalihuollon tukisäätiö 2019).

3.8 Vapaa-aika

Vankeuslain 11:2.1 §:n mukaan vangilla on oikeus viettää vapaa-aikaa yhdessä muiden vankien kanssa sekä oikeus osallistua vapaa-ajan toimintoihin. Vankilan vapaa-ajan toiminnoista ja niiden järjestämisestä vastaa pääsääntöisesti lain 11:1.1 §:n mukaisesti vankila. Lain 11:1.2 §:ssä säädetään, että vankilan ulkopuoliset henkilöt, yhteisöt ja säätiöt voivat luvanvaraisesti järjestää vapaa-ajan

toimintaa vankilassa. Vankilaan soveltuvaa vapaa-ajan toimintaa voi olla esimerkiksi askartelu, liikunta sekä taide- ja kulttuuritoiminta (HE 263/2004, 172). Lain 11:1.3 §:n mukaan vangilla on myös oikeus osallistua vapaa-ajan toiminnan suunnitteluun ja järjestämiseen sekä oikeus saada ohjausta ja neuvontaa harrastustoimintoihin liittyen.

Vankeuslain 11:2.2 §:n mukaan vangin oikeutta vapaa-ajan viettoon voidaan kieltää tai rajoittaa, jos vanki on sijoitettu varmuus- tai sopimusosastolle tai on muuten perustellusti erillään muista vangeista. Lain 11:2.3 §:ssä säädetään, että päihtyneeltä, vapaa-ajan toimintaa häiritsevältä tai vankilan järjestystä ja turvallisuutta vaarantavalta vangilta voidaan evätä oikeus osallistua vapaa-ajan tilaisuuteen. Tällöin kyseessä on luonteeltaan kertaluotoinen rajoitus (HE 263/2004, 173).

Perustuslain 11 §:ssä säädetään, että jokaisella on uskonnon ja omantunnon vapaus, johon sisältyy esimerkiksi oikeus tunnustaa ja harjoittaa uskontoa ja oikeus olla kuulumatta uskonnolliseen yhdyskuntaan. Samalla säädetään, että ketään ei voida velvoittaa osallistumaan uskonnon harjoittamiseen. Vankeuslain 11:3.1 §:n mukaan vankila järjestää mahdollisuuksien mukaan jumalanpalveluksia, hartaushetkiä ja muita uskonnollisia tilaisuuksia sekä vankilan tulee antaa vangille mahdollisuus tavata oman uskontokuntansa sielunhoitajaa tai muuta edustajaa. Vankilassa tulee olla uskonnonharjoitukseen soveltuvat tilat, kuten esimerkiksi kirkko. Tilat voidaan sisustaa erilaisia tilaisuuksia varten siten, että ne sopivat erilaisten uskontokuntien tai uskonnollisten suuntausten mukaisiin tilaisuuksiin. (HE 263/2004, 173.)

Vangin oikeutta osallistua uskonnollisiin tilanteisiin voidaan rajoittaa. Vankeuslain 11:3.2 § määrittää, että vanki ei saa osallistua edellä mainittuihin tilanteisiin, mikäli esimerkiksi vanki on sijoitettuna varmuusosastolle tai muuten eristettynä muista vangeista, esimerkiksi kurinpidollisin menetelmin. Lain 11:3.3 §:n mukaan oikeutta voidaan myös rajoittaa, jos vanki häiritsee uskonnollista tilaisuutta, vaarantaa vankilan järjestystä tai turvallisuutta taikka vanki on päihtynyt.

Samalla säädetään, että vangin oikeus uskonnonharjoittamiseen tulee järjestää muulla tavalla, mikäli vangilta on evätty mahdollisuus osallistua uskonnollisiin tapahtumiin.

Kyseistä osallistumismahdollisuutta ei ole kirjattu vankeuslain 11:3 §:ssä säädettyyn uskonnonharjoitukseen, vaan vangille voidaan myöntää lupa osallistua vankilan ulkopuoliseen tilaisuuteen lain 14:6 §:n mukaisella luvalla poistua saatettuna. (HE 263/2004, 173–174).

Vankeuslain 11:4.1 §:n mukaan vangilla on oikeus käyttää yleisiä kirjastopalveluja. Samalla säädetään, että vankilassa tulee olla kirjasto, joka toimii yhteistyössä yleisten kirjastojen kanssa. Vankilan oloista riippuen vangin voi olla mahdollista käydä yleisessä kirjastossa tai vankilaan järjestetyssä kirjastoautossa (HE 263/2004, 174). Vangin käyntiä kirjastossa voidaan rajoittaa vankeuslain 11:4.2 §:n ja 11:4.3 §:n mukaan samoin perustein, kuin muitakin vapaa-ajan toimintoja rajoittaessa.

Lain 11:6 §:ssä säädetään, että vangilla on oikeus mahdollisuuksien mukaan seurata televisio- ja radio-ohjelmia ja sanomalehtiä sekä hankkia omalla kustannuksellaan aikakauslehtiä ja kirjallisuutta. Jälkimmäisten hallussapitoa rajoitetaan samoin perustein, kuin vangin henkilökohtaista omaisuutta rajoittaessa.

Perustuslain 13 §:n mukaan jokaisella on kokoontumis- ja yhdistymisvapaus. Kokoontumislain (530/1999) 2.1 §:ssä mainitaan, että kokoomuslakia sovelletaan vain yleisiin kokouksiin ja yleisötilaisuuksiin. Lain 2.2 §: määrittää, että yleisellä kokouksella tarkoitetaan tilaisuutta, johon muutkin kuin kutsutut voivat osallistua tai seurata. Kokoontumislakia ei näin ollen vankilassa sovelleta, sillä vankilassa vankila on suljettu tila (HE 263/2004, 174). Vankeuslain 11:7 §:n mukaan vangille voidaan myöntää lupa tarpeellisen valvonnan alaisena kokoontua vapaa-ajan tai muiden yhteisten asioiden suunnittelua ja käsittelyä varten.

Vankeuslaissa ei säädetä perustuslain takaamasta yhdistymisvapaudesta, sillä vankien yhdistymisvapautta koskevat toiminnot ja yhteydenpito voidaan hoitaa kokoontumalla tai esimerkiksi kirjallisella tiedottamisella. Kokoontumiset ja yhdistystoiminnot vankilassa ovat laitoksen turvallisuuden ja järjestyksen kannalta ongelmallisia. (HE 263/2004, 174–175.)

3.9 Muutoksenhaku

Perustuslain 21 §:n mukaan jokaisella on oikeusturva. Saman lain 21.2 §:ssä säädetään, että käsittelyn julkisuus sekä oikeus tulla kuulluksi, saada perusteltu päätös ja hakea muutosta samoin kuin muut oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin ja hyvän hallinnon takeet turvataan lailla.

Hallintolain 54.1 §:n mukaan viranomaisen on annettava asianosaista koskevat päätökset viipymättä tiedoksi. Saman lain 47.1 §:n mukaan päätökseen, johon saa hakea muutosta valittamalla, on liitettävä valitusosoitus. Lain 48 §:ssä säädetään, että jos päätöksestä ei saa valittaa, tulee päätöksen sisältää ilmoitus valituskiellosta ja sen perusteista.

Vankeuslain 20:1 §:ssä luetellaan yksityiskohtaisesti muutoksenhakukelpoiset päätökset ja vastaavasti saman lain 20:2 §:ssä on kirjattuna muutoksenhaku kiellon sisältävät päätökset. Vankeusasetuksen 70.1 §:n mukaan muutoksenhakukelpoiseen päätökseen liitetään oikaisuvaatimusosoitus.

4 Yhteydet vankilan ulkopuolelle

4.1 Kirjeenvaihto

Perustuslain 10 §:ssä säädetään yksityiselämän suojasta. Saman lain 10.2 §:n mukaan kirjeen, puhelun ja muun luottamuksellisen viestin salaisuus on loukkaamaton. Vankeuslain 12:1.1 §:n mukaan vangilla on oikeus kirjeenvaihtoon

postin välityksellä. Samalla säädetään, vangin suljettu kirje tai muu postilähetys voidaan sitä avaamatta tarkastaa esimerkiksi läpivalaisemalla kiellettyjen aineiden tai esineiden varalta. Lain 12:1.2 §:ssä säädetään muun muassa, että vangin kirje tai muu postilähetys saadaan avata ja sen sisältö tarkastaa viestiä lukematta, mikäli on perusteltu syy epäillä lähetysten sisältävän esimerkiksi kiellettyjä aineita tai esineitä tai on muutoin perusteltua tarkastamisen vuoksi. Kiellettyjen aineiden ja esineiden vankilaan joutumisen estämiseksi tarkistamiskynnyksen tulee olla matala (HE 263/2004, 175). Vankeusasetuksen 37.1 §:ssä säädetään, että kirjeiden ja muiden postilähetyksen tarkastamisella ei saa aiheuttaa vangille suurempaa haittaa kuin asianmukaisen tarkastuksen suorittamiseksi on välttämätöntä.

Vankeuslain 12:2.2 §:n myötä vangin kirje tai muu postilähetys saadaan lukea, mikäli se on perustellusta syystä rikoksen estämiseksi tai selvittämiseksi, vankilan järjestystä uhkaavan vaaran torjumiseksi tai esimerkiksi vangin turvallisuuden suojelemiseksi välttämätöntä. Samalla säädetään, että kirje voidaan avata ja lukea myös sellaisissa tilanteissa, joissa esimerkiksi kirjeen lähettäjä ei muutoin voida selvittää. Vangilla on oikeus vankeuslain 12:2 a §:n mukaan saada tieto hänen kirjeensä tai muun postilähetyksensä sisällön lukemisesta ja lukemisen perusteista. Ilmoitus on annettava viimeistään kahden viikon kuluessa lukemisesta tai viimeistään vangin vapautuessa, jos vanki vapautuu ennen kahden viikon määräaikaan. Lain 12:2.3 §:n mukaan esimerkiksi vangin kirjeestä saadaan ottaa jäljennös, jos se sisältää suunnitelmia tai tietoja huumausaineen käyttörikoksesta tai sellaisesta rikoksesta tai rikoksen rangaistavasta yrityksestä, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään vuosi vankeutta. Tällainen rikos voi olla esimerkiksi rikoslain 16:17 §:ssä käsiteltävä vangin varustautuminen aseella (HE 263/2004, 176).

Vankeuslain 12:3.1 §:ssä säädetään, että vangin ja valvontaviranomaisten välistä kirjeenvaihtoa ei saa tarkastaa tai lukea. Valvontaviranomaisilla tarkoitetaan esimerkiksi oikeusministeriötä, eduskunnan oikeusasiamiestä tai tietosuojavaltuutettua (HE 263/2004, 176). Vankeusasetuksen 39 §:n vankien saatavilla tulee olla lista valvontaviranomaisista. Lähes vastaavasti säädetään kirjeenvaihdosta asiamiehen kanssa, sillä lain 12:4.1 §:n mukaan vangin lähettämää

kirjettä vangin asianajajalle tai oikeudenkäymiskaaren (4/1734) 15:2.1 §:ssä sekä 15:2.5 §:ssä¹² tarkoitetulle oikeudenkäyntiasiamiehelle tai -avustajalle ei saa tarkastaa tai lukea. Vankeuslain 12:4.2 §:n mukaan edellä mainituilta asiamiehiltä vangille osoitettu kirje tai muu postilähetys saadaan vangin läsnä ollessa avata ja tarkastaa viestiä lukematta, jos on perusteltu syy epäillä kirjeen sisältävän kiellettyjä esineitä tai aineita. Perusteltu syy voi liittyä lähettäjän alkuperän varmistamiseen, sillä esimerkiksi asianajotoimistoista lähetetyissä kirjeissä ei välttämättä ole asiamiehen nimeä (HE 45/2014, 9). Myöskään kirjeessä oleva asiamiehen toimiston leima ei takaa, että lähettäjä on oikeasti asiamies (HE 263/2004, 176–177).

Eduskunnan oikeusasiamies 11.7.2018 dnro EOAK/896/2018

Kantelijalle toimitettiin eduskunnan oikeusasiamiehen kansliasta hänelle osoitettu kirje avattuna. Kirjeen avannut vartijaharjoittelija kertoi selvityksessään tietäneensä, ettei valvojan viranomaisen postia saa avata, mutta oli huolimattomuuttaan avannut kirjeen. Vankilan virastosihteerin selvityksen mukaan kirje oli ohjautunut väärään paikkaan vankilassa muotoutuneen postinkäsittelykäytännön vastaisesti, sillä tavallisesti virastopostia käsittelee virastosihteerit. Apulaisoikeusasiamies katsoi aiheelliseksi antaa huomautuksen vankilalle korostaen, että kirjeenvaihto valvontaviranomaisten kanssa on ehdottomasti suojattu.

Vankeuslain 12:5.1 §:ssä säädetään muun muassa, että vangin kirje tai muu postilähetys saadaan pidättää, jos se on perusteltua esimerkiksi rikoksen estämiseksi tai selvittämiseksi. Lain 12:5.2 §:n mukaisesti postilähetyksen pidättämisestä ja sen syystä on viipymättä ilmoitettava vastaanottajalle tai lähettäjälle, ellei siitä ole haittaa esimerkiksi rikoksen estämiseksi. Toimittamaton postilähetys palautetaan lähettäjälle tai annetaan vangille vapautumisen yhteydessä.

¹² Oikeudenkäymiskaaren 15:2.5 §:ssä tarkoitetaan asiamiestä, joka saa harjoittaa asianajajan tointa Euroopan talousalueeseen kuuluvassa valtiossa tai muussa valtiossa, jossa Euroopan unioni tunnustaa asianajajan ammattipätevyyden.

4.2 Puhelut

Vankeuslain 12:6.1 §:n mukaisesti vangilla on oikeus omakustanteisesti olla puhelimitse yhteydessä vankilan ulkopuolelle. Samalla säädetään, että erityisistä syistä tai välttämättömien asioiden hoitamiseksi puhelimen käyttö voi olla ilmaista. Välttämättöminä asioilla tarkoitetaan esimerkiksi oikeusasioita, jotka ovat luonteeltaan kiireisiä (HE 263/2004, 178). Lain 12:6.2 §:n mukaan vankila määrittää järjestyssäännössä puhelimen käyttöajoista, jos se on vankilan toiminnan ja järjestyksen kannalta välttämätöntä. Saman lain 12:6.3 §:n mukaan puhelimen käyttöoikeus voidaan keskeyttää tai evätä, jos se on tarpeen vankilan järjestyksen ylläpitämiseksi tai rikoksen estämiseksi.

Avolaitoksessa olevalle vangille voidaan lain 12:6 a §:n mukaan myöntää lupa käyttää matkapuhelinta, mikäli vanki suostuu käyttöoikeuden vaatimiin lupaehtoihin. Ehdossa voidaan esimerkiksi määritellä puhelimen käyttöajat ja missä puhelinta saa käyttää. Puhelimet lukitaan niin, että vanki ei voi omatoimisesti vaihtaa puhelimessa käytettyä SIM-korttia. (HE 45/2014, 45.)

Vangin yksityiselämän suojan takaamaa puhelun salaisuutta voidaan vankeuslain 12:7.1 §:n mukaan rajoittaa kuuntelemalla ja tallentamalla tämän puheluita, mikäli se on vangin rikostaustan, vankeusaikaisen käyttäytymisen tai muun perustellun syyn takia tarpeellista. Lain 12:7.2 §:n mukaan kuuntelusta ja tallentamisesta on ennen toimenpiteen aloittamista ilmoitettava vangille ja sille, johon hän on puhelimitse yhteydessä. Vangin ja valvontaviranomaisten tai asiamiehen välistä puhelua ei lain 12:7.3 §:n mukaan saa kuunnella eikä tallentaa. Lain 12:8.2 §:ssä säädetään, että varmuusosastolla olevan vangin puhelimen käytön ehtona on suostumus puheluiden kuunteluun tallentamiseen.

4.3 Sähköinen viestintä

Vankeuslain 12:9.1 §:ssä säädetään muun muassa, että vangille voidaan myöntää lupa sähköpostin käyttöön tärkeästä syystä, kuten esimerkiksi yhteyksien ylläpitämisen vuoksi tai oikeus- ja sosiaaliasioiden hoitamisen vuoksi. Lain 12:9.2

§:n mukaan lupa voidaan myöntää, jos käytöstä ei aiheudu vaaraa vangin tai muun henkilön turvallisuudelle taikka vankilan järjestykselle tai turvallisuudelle. Vankilan täytyy saada sähköpostien lähettäjän ja vastaanottajan henkilöllisyydestä riittävä varmuus. Lupa myönnetään aina harkintaperusteisesti, jolloin päätöksen tekijän tulee arvioida, onko sähköpostin käyttäminen muiden yhteydenototapojen ohella tarkoituksenmukaista. (HE 45/2014, 46.)

Vankeuslain 12:9 a.1 §:n mukaisesti vangille voidaan antaa lupa internetin käyttöön samoin perustein kuin sähköpostin käyttöön. Samalla säädetään, että suljetussa vankilassa luvan myöntäminen edellyttää, että vangin pääsy muille kuin luvamukaisille verkkosivustoille on asianmukaisesti estetty. Lain 12:9 a.2 §:n mukaan lupa internetin käyttöön edellyttää, ettei internetin käytöstä aiheudu vaaraa vangin tai muun henkilön turvallisuudelle taikka vankilan järjestykselle tai turvallisuudelle. Lain 12:9 a.3 §:n mukaisesti lupa voidaan peruuttaa vangin rikkoessa ehtoja tai luvan myöntämisen edellytykset eivät muutoin enää täyty.

4.4 Tapaamiset

Vankeuslain 13:1.1 §:n mukaan vangilla on oikeus tavata vieraita tapaamista varten varattuina aikoina niin usein kuin se on vankilan järjestystä ja toimintaa haittaamatta mahdollista. Samalla tarkennetaan, että erityisistä syistä kyseiset tapaamiset voidaan sallia myös muina aikoina, jos se on tarpeen esimerkiksi vangin yhteyksien säilymiseksi. Tapaamisajat vaihtelevat vankilakohtaisesti, mutta yleensä ne sijoittuvat viikonlopulle, jolloin minimoidaan muiden vankilan toimintojen häiriintyminen (HE 263/2004, 180.) Esimerkiksi Pyhäselän vankilassa tapaamiset järjestetään parittomina kalenteriviikkoina vain lauantaisin ja parillisina vain sunnuntaisin. Joulu- ja juhannusaattoja lukuun ottamatta tapaamisia järjestetään myös jokaisena arkipyhänä. (Rikosseuraamuslaitos 2018a.)

Tapaaminen voi olla valvottu tai valvomaton. Vankeuslain 13:3.1 §:ssä säädetään muun muassa, että suljetussa vankilassa tapaaminen järjestetään sellaisessa valvotussa tilassa, jossa vangin ja tapaajan välissä on rakenteellisia es-

teitä¹³, joilla pyritään estämään kiellettyjen aineiden ja esineiden kulkeutumista vankilaan. Avolaitoksessa järjestettävässä tapaamisessa vangin ja tapaajan on mahdollista koskettaa toisiaan. Valvottujen tapaamisten tiloissa on yleensä paikalla useita vankeja ja tapaajia (HE 45/2014, 50). Lain 13:3.2 §:ssä säädetään, että suljetussa vankilassa tapaaminen voidaan tarvittaessa järjestää erillään muista vangeista ja tapaajista, jos tapaajan tai vangin rikostausta tai vangin vankila-aikainen käyttäytyminen huomioiden on syytä olettaa aiheutuvan vaaraa vankilan järjestykselle tai turvallisuudelle taikka vangin tai muun henkilön turvallisuudelle.

Vankeuslain 13:4 §:n mukaan tapaaminen voidaan järjestää valvomattomana, jos se on perusteltua vangin yhteyksien säilymiseksi tai muusta vastaavasta syystä. Valvomattoman tapaamisen ehdoista säädellään lähes samoin kuin valvotusta tapaamisesta, sillä valvomattoman tapaamisen lisäehtona on, ettei siitä aiheudu haittaa vankilan toiminnalle. Lisäyksellä tarkoitetaan muun muassa sitä, että voidaan luotettavasti olettaa, ettei tapaaja kuljeta vankilaan kiellettyjä esineitä tai aineita. (HE 45/2014, 50.) Valvomattomasta tapaamisesta käytetään termiä perhetapaaminen (Rikosseuraamuslaitos 2019d).

Vankeuslain 13:5 §:ssä säädetään, että suljetussa vankilassa vangille voidaan myöntää lupa alle 15-vuotiaan lapsen tapaamiseen siihen soveltuvassa tilassa, jos tapaaminen on tarpeen vangin ja lapsen yhteyksien ylläpitämiseksi. Samalla säädetään, että tapaamisen tulee aina olla lapsen edun mukaista. Vaikka kyseinen tapaaminen on lähtökohtaisesti tarkoitettu vangin omien lapsien tapaanmiseen, voidaan lupa myöntää tarvittaessa myös puolison tai avopuolison lapsen tapaamiseen (HE 45/2014, 51). Vankeusasetuksen 45 §:ssä säädetään, että lapsen ja vangin välinen koskettaminen on sallittua ja tapaaminen tulee järjestää tilassa, jossa ei ole rakenteellisia esteitä.

Vankeuslain 13:6.1 §:n mukaan vangilla on oikeus tavata asiamiestä muiden henkilöiden olematta läsnä. Lain 13:6.2 §:ssä säädetään muun muassa, että tapaamista voidaan valvoa, jos esimerkiksi vanki tai asiamies sitä pyytää tai van-

¹³ Vankeusasetuksen 44.1 §:n mukaan rakenteellisella esteellä tarkoitetaan pöytää, pleksilasia tai muuta vastaavaa kalustetta tai rakennetta.

kilan järjestyksen ja turvallisuuden ylläpito sitä vaatii. Tällöin valvonnasta on ennen sen aloittamista ilmoitettava vangille ja asiamiehelle. Samalla säädetään, että tapauskohtaisesti tapaaminen voidaan järjestää myös esteettömässä tilassa. Asiamiestä koskevat tapaamiset pyritään järjestämään virka-aikana (HE 45/2014, 51). Lain 13:16 §:n mukaan vangilla on myös oikeus yksityisiin keskusteluihin seurakunnan, vankilatyötä tekevän järjestön taikka muun vastaavan tahon edustajan kanssa.

Vankeuslain 13:8 §:n mukaan kaikki tapaaminen voidaan keskeyttää, jos se on tarpeen rikoksen estämiseksi taikka vankilan järjestyksen tai turvallisuuden ylläpitämiseksi. Lain 13:9.1 §:n mukaan tapaaminen voidaan peruuttaa luvan myöntämisen jälkeen, jos lain 13:9.2 §:n mukaisesti tapaaja kieltäytyy henkilöntarkastuksesta, tapaaja on ulkonaisista merkeistä päätellen päihtynyt tai perusteltua epäillä tapaamisen aiheuttavan vaaraa vankilan turvallisuudelle ja järjestykselle taikka vangin tai muun henkilön turvallisuudelle. Samalla säädetään, että tapaaminen voidaan peruuttaa, mikäli tapaaja ei pysty luotettavasti todistamaan henkilöllisyyttään. Lain 13:9.3 §:n mukaan sellaisessa tilanteessa tapaaminen voidaan kuitenkin järjestää valvottuna. Tällä estetään kohtuuttomien tilanteiden syntyminen esimerkiksi tapauksissa, joissa tapaaja saapuu tapaamiseen kaukaa (HE 45/2014, 52).

4.5 Poistumislupa

Vankeuslain 14:1 §:ssä määritetään poistumislupa. Lain 14:1.1 §:n mukaan poistumisluvalla tarkoitetaan vangin hakemuksesta vangille myönnettävää lyhytaikaista lupaa poistua vankilasta. Saman lain 14:2 §:ssä säädetään, että poistumislupa voidaan myöntää, jos se edistää rangaistusajan suunnitelman toteutumista. Samalla säädetään, että luvansaanti edellyttää hyvää rangaistuksenaikaista käyttäytymistä ja sitoutumista päihteettömyyden valvontaan. Vangille myönnettävät poistumisluvat ovat harkinnanvaraisia lukuun ottamatta Lain 14:5 §:ssä säädettyä poistumislupaa erittäin tärkeästä syystä.

Lain 14:5.1 §:n mukaan vangilla on oikeus saada lupa poistua vankilasta Suomen alueelle erittäin tärkeästä syystä, kuten esimerkiksi lähiomaisen tai muun läheisen vakavasti sairaan tapaamista tai hautaan saattamista varten. Lain 14:5.2 §:ssä säädetään, että lupa voidaan evätä, jos epäminen on tarpeen karkaamisen, vapauttamisyriityksen tai uuden rikoksen estämiseksi tai muusta vastaavasta syystä. Luvan antaja harkitsee, tuleeko tällaisessa poistumisluvassa järjestää vangille valvonta (HE 263/2004, 186). Erittäin tärkeästä syystä saadun poistumisluvan matkakustannukset korvataan lain 14:10.2 §:n mukaan valtion varoista. Lain 14:10.1 §:n mukaisesti pääsääntöisesti poistumislupamatkojen kustannuksista vastaa vanki.

5 Järjestyksen ylläpitäminen

Perustuslain 7.2 §:n mukaan ketään ei saa tuomita kuolemaan, kiduttaa eikä muutoinkaan kohdella ihmisarvoa loukkaavasti. Vankeuslain 15:1.1 §:n mukaan vankilassa on järjestyssääntö, joka sisältää vankeuslakia tarkempia määräyksiä esimerkiksi vankilan alueella liikkumisesta, vapaa-ajan järjestämisestä ja omaisuuden hallussapidosta. Lain 15:2 §:n mukaan vangin tulee noudattaa järjestyssääntöä sekä vankilan henkilökunnan antamia käskyjä ja kehoituksia. Lain 15:3.1 §:ssä säädetään, että järjestyserikkomukseen syyllistyneelle vangille voidaan määrätä kurinpitorangaistus.

Vankeuslain 15:4 §:ssä määritetään kurinpitorangaistukset. Kurinpitorangaistuksia ovat varoitus, oikeuksien menetys tai yksinäisyysrangaistus, joka tarkoittaa vangin sijoittamista yksinäisyyteen enintään kymmeneksi vuorokaudeksi. Lain 15:8.1 §:n mukaan yksinäisyysrangaistusta suorittava vanki ei saa esimerkiksi osallistua harrastus- ja vapaa-ajan toimintoihin, pitää hallussaan omaisuutta tai pitää yhteyttä vankilan ulkopuolelle. Samalla säädetään, että oikeutta tapaamisiin ja ulkoiluun voidaan rajoittaa vain, jos niistä aiheutuu vaaraa vangin omalle tai muiden turvallisuudelle. Yksinäisyysrangaistusta määrätessä on käytettävä erityistä harkintaa, sillä psyykkisesti raskaan seuraamuksen määrääminen saattaa aiheuttaa vangille mielenterveydellisiä ongelmia (HE 45/2014, 12).

5.1 Tarkastaminen

Vankeuslain 16:3.1 §:n mukaan vangille voidaan suorittaa turvatarkastus järjestyksen turvaamiseksi, omaisuuden suojelemiseksi tai turvallisuudesta huolehtimiseksi. Lain 16:3.2 §:n mukaan turvatarkastus voidaan suorittaa kiellettyjen esineiden tai aineiden tarkastamiseksi esimerkiksi metallinilmaisinta käyttämällä tai vangin vaatteita tunnustelemalla. Saman lain 16:3.3 §:n mukaan vanki voidaan velvoittaa vaihtamaan vaatteensa henkilökunnan läsnä ollessa.

Vankeuslain 16:4.1 §:n mukaan luvattomien esineiden tai aineiden hallussapidon epäilyn vuoksi tai esimerkiksi karkaamisen ehkäisemiseksi vangille voidaan suorittaa henkilöntarkastus. Lain 16.4.3 §:ssä säädetään, että henkilöntarkastus käsittää vangin suun tutkimisen sekä sen tutkimisen, mitä vangilla on vaatteissaan tai muutoin yllään. Lähtökohtaisesti suuta tutkiessa vankia tulee kehottaa avaamaan suunsa vapaaehtoisesti (HE 45/2014, 55). Lain 16:9.1 §:n mukaan henkilöntarkastus suoritetaan todistajan läsnä ollessa ja jos henkilöntarkastus edellyttää vaatteiden riisumista, tulee tarkastuksen suorittajan ja todistajan olla samaa sukupuolta kuin tarkastettava vanki.

Eduskunnan oikeusasiamies 23.3.2018 dnro EOAK/509/2018

Kantelijalle suoritettiin henkilöntarkastus, jossa hänen nivusensa tarkastettiin peilin avulla. Tämän kantelija koki nöyryyttäväksi ja laittomaksi. Tarkastuksen suorittaneiden vartijoiden esimiesten selvitöksen mukaan peilin käyttöä perusteltiin sillä, että genitaalialueiden tarkastaminen esimerkiksi huumausaineiden varalta on ilman fyysistä kosketusta mahdotonta. Apulaisoikeusasiamiehen mukaan alastomana lattialle asetetun peilin päällä seisominen rikkoo jossain määrin vangin koskemattomuutta pelkkää yleispiirteistä tarkastelua merkittävämmiin. Ratkaisussaan apulaisoikeusasiamies totesi, että kyse oli perusteettomasta henkilönkatsastuksesta, jolloin tarkastuksessa oli menetelty lainvastaisesti.

Vangille voidaan vankeuslain 16:6.1 §:n mukaan suorittaa henkilönkatsastus, jos on todennäköistä syytä epäillä vankia huumausaineen käyttörikoksesta tai rikoksesta, josta säädetty ankarin rangaistus on enemmän kuin kuusi kuukautta vankeutta. Lain 16.6.2 §:n mukaan henkilönkatsastus käsittää kehon tarkastamisen, näytteen ottamisen tai muun kehoon kohdistuvan tutkimuksen.

Lain 16.6.3 §:ssä säädetään, että lääketieteellistä asiantuntemusta vaativan toimenpiteen saa suorittaa ainoastaan lääkäri.¹⁴ Henkilönkatsastus suoritetaan esimerkiksi tilanteessa, jossa epäillään vangin säilyttävän kehonsa sisällä huumausaineita. (HE 263/2004, 196.)

5.2 Turvaamistoimenpiteet

Vankiin kohdistuvien turvaamistoimenpiteiden tarkoitus on ennaltaehkäistä vankilan järjestyksen, vangin tai muun henkilön turvallisuuden vaarantaminen. Turvaamistoimenpiteet rajoittavat suuresti vangin oikeutta henkilökohtaiseen vapauteen ja koskemattomuuteen. (HE 263/2004, 201.) Vankeuslain 18:1.1 §:n mukaan turvaamistoimenpiteitä ovat sitominen, tarkkailu, eristämistarkkailu sekä erillään pitäminen.

Vankeuslain 18:2.1 §:n sitomisella tarkoitetaan välitöntä toimintavapauden rajoittamista esimerkiksi käsirautoja käyttämällä. Toimintavapautta voidaan rajoittaa esimerkiksi karkaamisen estämiseksi kuljetuksen aikana tai henkilönkatsastuksen turvaamiseksi. Lain 18.3.1 §:n mukaan tarkkailulla tarkoitetaan vangin sijoittamista huoneeseen tai selliin, jossa häntä vartioidaan ympärivuorokautisesti teknisillä apuvälineillä tai muulla tavoin, mikäli se on välttämätöntä esimerkiksi itsemurhan tai itsetuhoisen käyttäytymisen estämiseksi.

¹⁴ Lääketieteellisellä toimenpiteellä tarkoitetaan esimerkiksi röntgentutkimusta ja peräsuolen tutkimista. Virtsa- tai sylkinäytteen oton voi suorittaa koulutuksen saanut virkamies. (HE 263/2004, 196.)

Muulla tavalla tarkoitetaan esimerkiksi sitä, että henkilökunta käy tasaisin väliajoin katsomassa vankia (HE 263/2004, 202). Lain 18.3.3 §:ssä säädetään, että tarkkailu ei saa kestää pidempään kuin on välttämätöntä, kuitenkin enintään seitsemän vuorokautta.

Vankeuslain 18:4.1 §:n mukaan vanki voidaan sijoittaa eristämistarkkailuun, mikäli on syytä epäillä vangilla olevan kehossaan kiellettyjä aineita tai esineitä. Samalla säädetään, että eristämistarkkailuun joutuneelta vangilta voidaan edellyttää tarkkailuvaatetuksen käyttöä. Vankeusasetuksen 65.1 §:n mukaan tarkkailuvaatetuksella pyritään estämään se, ettei vanki saa haltuunsa ja näin ollen voi hävittää tai piilottaa kuljettamiaan kiellettyjä aineita tai esineitä.

Vankeuslain 18:6.1 §:ssä säädetään, että Rikosseuraamuslaitoksen virkamies saa virkatehtävää suorittaessaan käyttää voimakeinoja esimerkiksi vangin karkeamisen estämiseksi. Lain 18:6.2 §:n mukaan voimakeinojen on oltava tarpeellisia ja olosuhteisiin nähden puolustettavia, kuten esimerkiksi vastarinnan vaarallisuus ja tehtävän kiireys huomioon ottaen.

6 Pohdinta

Noin 60 prosenttia vapautuneista vankeusvangeista suorittaa viiden seuranta-vuoden aikana vähintään yhden rikoksen, josta seuraa uusi ehdoton vankeusrangaistus (Rikosseuraamuslaitos 2018b). Tämä herättää ajatuksen, onko vankeilla vankilassa liian hyvät oltavat, mikäli sinne uudelleen joutumisen pelko ei ole läsnä rikosten uusimisessa. Vankilan olosuhteet pyritään järjestämään yhteiskunnassa vallitsevien elinolojen mukaan. Näin ollen esimerkiksi kodittomilla rikollisilla kynnyks rikosten tekemiseen voi olla matala, sillä vankeusrangaistuksen aikana vangeilla on katto pään päällä ja säännölliset ruokailuajat. Vapaudenmenetyks voi kuitenkin olla henkisesti raskas kokemus, joten etenkin vangin näkökulmasta on tärkeää, ettei esimerkiksi sosiaalisten yhteyksien ylläpitäminen katkea vankeusrangaistuksen takia.

Edellä pohdittujen asioiden vuoksi voidaan päätellä, että vankeusrangaistuksen sisältöä ja vangin oikeuksia koskevaa lainsäädäntöä on vaikea muokata yleisen hyvän eduksi, sillä kaikki ihmiset ovat erilaisia. Toinen voi kokea vankilassa olon lomaksi, kun taas toinen ajatella sen olevan pahinta mitä voi käydä.

Vankeuden tavoitteena on edistää vangin elämänhallintaa ja sopeutumista yhteiskuntaan, minkä vuoksi vankeusrangaistuksen aikana vangin oikeuksia voidaan rajoittaa. Vangin oikeuksien rajoittaminen on siis tavallaan koko yhteiskunnan etu, sillä ainakin ihanteellisessa tilanteessa vankeusrangaistuksen päätyttyä vapauteen asteelee rikolliset tapansa parantanut vastuullinen yhteiskunnan jäsen. Rajoitusten tulee olla perusteltua muun muassa edellä mainittujen tavoitteiden kannalta. Tämän vuoksi vankeuslain uudistuksen jälkeen laki on suurimmilta osin hyvin yksiselitteinen, mutta sitä täydennetään jatkuvasti yhteiskunnan muuttuessa.

6.1 Toteutus, menetelmä ja luotettavuus

Opinnäytetyöni tavoitteena oli vastata työn alussa asetettuihin tutkimuskysymyksiin käyttäen tutkimusmenetelmänä lainopillista kirjoituspöytätyötä. Opinnäytetyön pohjana on käytetty Suomen perustuslakia, sillä lain 1 §:n mukaan jokaisen ihmisarvon loukkaamattomuus sekä yksilön vapaudet ja oikeudet on turvattu valtiosäännöllä. Perusoikeudet käyvät näin ollen ilmi perustuslaista. Opinnäytetyössä on käytetty laajasti eri oikeuslähteitä sekä virallisten tahojen julkaisuja. Työn luonteen vuoksi olen jättänyt esimerkiksi lehtiartikkelit pois, sillä niistä löytyvä tieto perustuu usein esimerkiksi lakeihin ja lain esitöihin, kuten hallituksen esityksiin. Näin ollen opinnäytetyön tietoperusta on luotettava, sillä se perustuu voimassa oleviin lakeihin. Työssä on lukemisen sujuvuuden vuoksi käytetty alaviitteitä, joissa usein selitetään jokin oikeudellinen termi tai esimerkiksi säännös. Kirjallisuutta vankien oikeuksiin liittyen oli tarjolla niukasti, mutta mielestäni tarpeeksi.

Alkuperäisenä tarkoitukseni oli suorittaa opinnäytetyön ohella Pyhäselän vankilan vangeille kysely, jossa kysyttäisiin heidän omista kokemuksistaan oi-

keuksiinsa liittyen. Kyselyn oli tarkoitus sisältää kysymyksiä siitä, ovatko vangit käytännössä tietoisiaan oikeuksistaan ja onko heidän oikeuksiaan rikottu. Kirjoitusprosessin alkuun päästessäni kuitenkin totesin, ettei kysely varsinaisesti toisi lisäarvoa tähän työhön käsiteltävien tutkimuskysymysten kannalta.

Työn varsinaisena rakenteen runkona pyrin käyttämään vankeuslain mukaista asetelmaa, jota on siten täydennetty Suomen perustuslain mukaisilla perusoikeuksilla ja niistä johdetuilla laeilla. Tätä perustelen käsiteltävien asioiden järjestelmällisyydellä, sillä ensin avataan vangin oikeuksia ennen vankilaan sijoittamista, jonka jälkeen tarkastellaan vangin oikeuksia vankilassa. Työn loppupuolella käydään läpi vankilan järjestyksen ylläpitämiseen liittyviä toimenpiteitä. Näin tieto oikeuksista etenee loogisesti vankeusrangaistuksen alustan loppuun. Ennen vangin oikeuksien käsittelyä koin tarpeelliseksi selvittää, mikä taho hoitaa vankeusrangaistuksen järjestämisen sekä mitä tarkoittaa vanki ja vankeus.

Koen aiheen olevan yhteiskunnallisesti merkittävä siinä määrin, että vankien oikeudet eivät ole välttämättä asiaan tarkemmin perehtymättömän tiedossa. Jokaisella voi tulla eteen sellainen elämäntilanne, jossa itse tai läheinen joutuu suorittamaan vankeusrangaistusta. Näin ollen voidaan todeta, että opinnäytetyöni on suunnattu oikeustieteestä kiinnostuneille ja vankeusrangaistusta suorittavalle tai sitä aloittavalle.

6.2 Ammatillinen kasvu ja jatkotutkimusmahdollisuudet

Opinnäytetyön kirjoittaminen oli haastavaa, mutta työhön syventyessä erittäin mielenkiintoista. Erityisesti haastavaksi koin kirjoittamisen aloittamisen ja tiedon jäsentelyn loogiseksi. Vankeuslaissa ei aina suoraan mainita vangin oikeutta, vaan usein kyseinen oikeus on muotoiltu viranomaisen tai muun vastaavan tahon velvollisuudeksi. Työn tekeminen on suuresti kehittänyt itseäni kirjoittajana ja tiedonhakijana. Oikeudellista tekstiä tuottaessani kykenen paremmin sisäistämään annetun tiedon sekä tarkastelen lähteitä entistä kriittisemmin. Koen, et-

tä haasteista huolimatta kykenin esittämään vangin oikeudet hyvin ja selkeästi perustellen.

Virastosihteerinä Pyhäselän vankilassa ollessani sain tietää paljon vangin oikeuksista, mutta harvoin tulin ajatelleeksi, miksi vangilla on jokin oikeus ja mihin se varsinaisesti perustuu. Näin ollen vangin laajat oikeudet eivät olleet varsinaisesti uutta asiaa, mutta sen sijaan useimpien oikeuksien perusteet kohtasin ensimmäistä kertaa. Voidaan siis olettaa, että työharjoitteluni auttoi työssä suuresti, sillä pyrin riittävän perusteellisesti kertomaan vangin oikeuksista ja niihin kohdistuvista rajoituksista.

Opinnäytetyötä tehdessä mieleeni tuli useita jatkotutkimus- ja kehittämismahdollisuuksia. Tutkimustani voitaisiin kehittää esimerkiksi suorittamalla vankiloiden henkilökunnalle ja vangeille kysely siitä, kuinka he kokevat vangin oikeuksien toteutuvan ja verrata kuinka lainsäädännön noudattaminen tapahtuu käytännössä. Jatkotutkimuksissa voitaisiin keskittyä esimerkiksi transsukupuolisten vankien oikeuksiin, painottaen esimerkiksi asumisjärjestelyitä. Yhteiskunta on globaalisti kehittymässä siihen suuntaan, että sukupuoli-identiteetti ei ole aiivan yksinkertainen asia. Toisena jatkotutkimusideana on vankien oikeuksien vertailu esimerkiksi Euroopassa tai rajattuna Pohjoismaissa.

Kolmantena jatkotutkimusideana on vertailla Suomalaisten suljettujen vankiloiden välisiä eroja vangin oikeuksiin liittyen. Tarkoituksena olisi lähinnä selvittää, miten suuresti vankiloiden järjestyssäännöt poikkeavat toisistaan ja näin ollen mihin nimenomaisesti viitataan, kun vangin oikeuksia rajoitetaan esimerkiksi vankilan turvallisuuden ja järjestyksen ylläpitoon vedoten. Lisäksi vangin muutoksenhakuoikeutta voitaisiin tarkastella tarkemmin, sillä se on laajuutensa vuoksi jätetty tässä työssä vain pintaraapaisuksi.

Lähteet

- Alkoholilaki 1102/2017
 EOAK 23.3.2018 dnro EOAK/509/2018
 EOAK 11.7.2018 dnro EOAK/896/2018
 Hallintolaki 434/2003.
 HE 263/2016 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi vankeuslain, tutkinta-
 vankeuslain ja yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta annetun
 lain muuttamisesta.
 HE 49/2015 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi Vankiterveydenhuollon
 yksiköstä ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi.
 HE 252/2006 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle lastensuojelulaiksi ja eräksi
 siihen liittyviksi laeiksi.
 HE 263/2004 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle vankeusrangaistuksen täytän-
 töönpanoa ja tutkintavankeuden toimeenpanoa koskevaksi lainsää-
 dännöksi.
 HE 45/2014 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle vankeutta ja tutkintavankeutta
 koskevan lainsäädännön muuttamiseksi.
 Hartoneva, A., Mohell, U., Pajuoja, J. & Vartia, M. 2015. Yhdyskuntaseuraa-
 mukset ja vankeus. Helsinki: Tietosanoma Oy.
 Huumausainelaki 373/2008.
 Husa, J., Mutanen, A. & Pohjolainen T. 2008. Kirjoitetaan juridiikkaa. Helsinki:
 Talentum.
 Kansaneläkelaitos. 2019. Vankilassaolo ja Kelan etuudet. Kansaneläkelaitos.
<https://www.kela.fi/documents/10192/3240038/Vankilassaolo%20ja%20Kelan%20etuudet.pdf>. 29.10.2019.
 Kansaneläkelaki 568/2007.
 Konsulisuhteita koskeva Wienin yleissopimus 49-50/1980.
 Kriminaalihuollon tukisäätiö. 2019. Asunnon säilyttäminen vankeuden aikana.
 Kriminaalihuollon tukisäätiö. <https://www.krits.fi/tietoa/tuomio-tulossa/voinko-sailyttaa-asunnon-rangaistusaikana/>. 5.11.2019.
 Kriminaalihuollon tukisäätiö. 2019. Kela-etuudet vankeusaikana. Kriminaalihuol-
 lon tukisäätiö. <https://www.krits.fi/tietoa/vankeusaika/vangin-toimeentulo/kela-etuudet-vankeusaikana/>. 5.11.2019.
 Kriminaalihuollon tukisäätiö. 2018. Normaalisuusperiaate. Kriminaalihuollon tu-
 kisäätiö. <https://www.krits.fi/2018/02/normaalisuusperiaate/>.
 30.10.2019.
 Kriminaalihuollon tukisäätiö. 2019. Vangin ja tutkintavangin toimeentulotuki.
 Kriminaalihuollon tukisäätiö.
<https://www.krits.fi/tietoa/vankeusaika/vangin-toimeentulo/vangin-toimeentulotuki/>. 5.11.2019.
 Kuntoutusrahalaki 611/1991.
 Laki lasten kotihoidon ja yksityisen hoidon tuesta 1128/1996.
 Laki potilaan asemasta ja oikeuksista 785/1992.
 Laki Rikosseuraamuslaitoksesta 953/2009.
 Laki sakon täytäntöönpanosta 767/2005.
 Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 812/2000.
 Laki terveydenhuollon ammattihenkilöstä 559/1994.
 Laki toimeentulotuesta 1412/1997.

- Laki vankiterveydenhuollon yksiköstä 1635/2015.
Laki yleisestä asumistuesta 938/2014.
Lastensuojelulaki 417/2007.
Maankäyttö- ja rakennuslaki 132/1999.
Mohell, U. & Pajuoja, J. 2006. Vankeuspaketti. Helsinki: Tietosanoma Oy.
Myhrberg, P. 2007. Vangin asema ja valvonta. Tampere: Juvenes Print.
Oikeudenkäymiskaari 4/1734.
Oikeusministeriö. 2019. Videokuuleminen oikeudenkäynnissä. Oikeusministeriö.
<https://oikeus.fi/fi/index/oikeuslaitos/videokuuleminen/oikeudenkaynnissa.html>. 1.11.2019.
Opintotukilaki 65/1994.
Pakkokeinolaki 806/2011.
Perusopetuslaki 628/1998.
Rikoslaki 39/1889.
Rikosseuraamuslaitoksen ruokahuolto ja ruokavaliot dnro 8/004/2015.
Rikosseuraamuslaitos. 2019a. Rikosseuraamuslaitoksen tilastoja 2018. Rikosseuraamuslaitos.
https://www.rikosseuraamus.fi/material/attachments/rise/julkaisut-tilastollinenvuosikirja/AWHmQGSQj/Rikosseuraamuslaitoksen_tilastollinen_vuosikirja_2018_WWW2.pdf.
Rikosseuraamuslaitos. 2019b. Organisaatio. Rikosseuraamuslaitos.
<https://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/rikosseuraamuslaitos/organisaatio.html>. 26.10.2019.
Rikosseuraamuslaitos. 2012. Rikosseuraamuslaitoksen tilastoja 2012. Rikosseuraamuslaitos.
https://www.rikosseuraamus.fi/material/attachments/rise/julkaisut-tilastollinenvuosikirja/6lCcdsBTr/Rikosseuraamuslaitoksen_tilastollinen_vuosikirja_2012.pdf. 23.10.2019.
Rikosseuraamuslaitos. 2018a. Tapaajan opas, Pyhäselän vankila. Rikosseuraamuslaitos.
<https://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/taytantonpano/yhteydetulkopuolelle/tapaamiset/tapaajanopaspyhaselanvankila.html>. 3.11.2019.
Rikosseuraamuslaitos. 2018b. Uusintarikollisuus ja vankien määrä vähenivät vuonna 2017. Rikosseuraamuslaitos.
<https://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/ajankohtaista/tiedotteetjauutiset/Tiedotteetjauutiset2018/03/uusintarikollisuusjavankienmaaravahenivatvuonna2017.html>
Rikosseuraamuslaitos. 2002. Vankien terveydenhuollon kehittäminen. Rikosseuraamuslaitos.
https://www.rikosseuraamus.fi/material/attachments/rise/julkaisut-monisteetjaraportit/ri4zQQ28V/1-2003_Vankien_terveydenhuolto.pdf. 27.10.2019
Rikosseuraamuslaitos. 2019c. Vankiterveydenhuolto. Rikosseuraamuslaitos.
<https://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/taytantonpano/perushuolto/terveydenhuolto.html>. 26.10.2019.
Rikosseuraamuslaitos. 2019d. Tapaamiset. Rikosseuraamuslaitos.
<https://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/taytantonpano/yhteydetulkopuolelle/tapaamiset.html>. 3.11.2019.
Sairausvakuutuslaki 1224/2004.

Suomen perustuslaki 731/1999.

Tarkkailuvaatetuksen käyttö eristämistarkkailun yhteydessä dnro 9/005/2015.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 2016. Historia. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. <https://thl.fi/fi/thl/mika-on-thl/historia>. 31.10.2019.

Tupakoinnin järjestäminen ja sytytysvälineiden hallussapito dnro 7/004/2018.

Tutkintavankeuslaki 768/2005.

Työaikalaki 872/2019.

Työttömyysturvalaki 1290/2002.

Valtioneuvoston asetus vankeudesta 548/2015.

Vankeuslaki 767/2005.

Vankien laitosvaatetus dnro 5/004/2012.

Vankiterveydenhuollon yksikkö. 2017. Määräys vankien terveydenhuollon järjestämisestä.

https://www.rikosseuraamus.fi/material/attachments/rise/saannokset-osanliitteet/BHP4POZzD/Maarays_vankien_terveydenhuollon_jarjestamista.pdf. 2.11.2019.